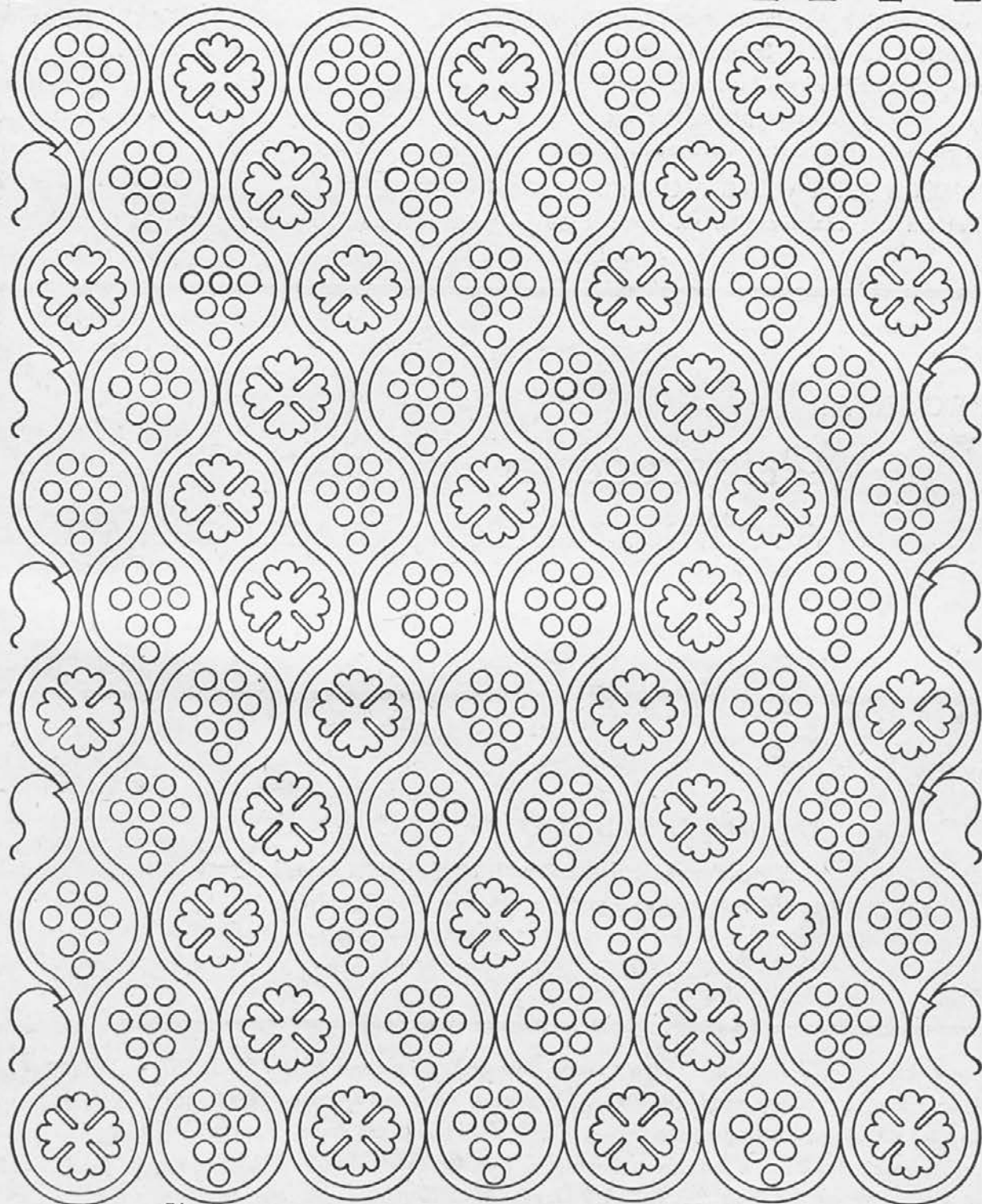

M · L · A · D · I · K · A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI
DECEMBER · 1938 · LETO XIX

V S E B I N A D E C E M B R S K E Š T E V I L K E

LLEPA POLJANA Zbegano gnezdo (Cveta Stojanova) // V nove zarje (Ivan Zorec) // Večnik na Jezerišču (Joža Likovič) // Štirinajst dni po Bolgariji (Silvo Kranjec) ★ PESMI Jesenski pastel (Vinko Žitnik) // Večer (Ivan Čampa) // Polnoč (Viktor Šonc) ★ PISANO POLJE Slovensko leposlovje v letih 1918 do 1958 (France Vodnik) // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Moške rokavice (Eliza Skalický) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Izdelki iz papirja ★ SLIKE P. Rénouard: Invalidi // Božidar Jakac: Turjak, vas in grad; Lipa v Stari vasi pri Postojni; Ribniška mamka s suho robo; Ljubljanska stolnica // Fotografije (Fr. Krašovec): Božična drevesca prodajajo; Tržni dan v Celju; Ivje; Ob zasneženem potoku // K članku Štirinajst dni po Bolgariji: Sliven; Carevo; Stolnica v Varni; Samostan Aladža pri Varni; Kopališče v Varni
KROJNA PRILOGA Jaslice v družini; O darilih; Božično veselje; Božična miza (Št. H.); Darila iz otroških rok; Parfum kot razkuževalno sredstvo; Skrb za priletne ljudi; Boj čmernosti; Kako negujemo kožuhovino

NAŠA PROŠNJA:

*Priporočajte Mladiko
svojim znancem in prijateljem!*

DO B I L I S M O V O C E N O

Grafična revija, leto XII, šte. 3, oktober 1938. Izdana za sedemdesetletnico grafične organizacije v Ljubljani.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 51-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

ZBEGANO GNEZDO

Cveta Stojanova

27.

Matej je že nekaj dni sedel v Kržišnikovi krčmi brez Franceta. Prazno mu je bilo brez njega po hrupnem veselju, ki so ga uganjali na velikonočno nedeljo in velikonočni ponedeljek po planinskih kočah in na hribih. Tudi varnega se je bil čutil v njegovi družbi; Francè ga je vodil kakor otroka. V krčmi se je sicer pogovarjal, vendar je prisluhnil vsakemu pozdravu: ali ni Francè. Pričakoval ga je nestrpno. Pozno je že bilo, ko je zagledal Lizo, ki se je prismejala skozi vrata.

»Kje imaš Franceta?« je Matej planil z vprašanjem k njej.

»In jaz vprašam tebe, kje je. Kaj ga ni tukaj?« Matej je po njenem prijetnem glasu spoznal, da ga draži. In res, pri kuhinjskih vratih je kmalu zagledal tudi Franceta.

»Kakšne skrivnosti pa imata?« je dejal Matej in Lizi prinesel stol, da je sedla poleg njega.

»Ugani!«

»Kako naj uganem, falot se mi skriva že ne nekaj dni, je že prišel spet do denarja.«

»No, Matejček, kakšen se ti zdi tvoj bratec?« je vprašal Francè in pomežiknil Lizi.

Liza se je zahehetala, Francè se je razkoračeno postavil pred mizo.

»Tako bi mu skoraj ne mogel reči bratec.«

»No, kako bi mu pa rekel?« je z debelim glasom in prešerno vprašal Francè. Matej je vstal in stopil k Francetu ter ga šepetaje vprašal:

»Pa menda nisi...«

»Kaj nisi —? Kaj nisem in kdaj nisem?« je France zviška pogledal Mateja in šel k prazni mizi v kot in naročil: »Štefan najboljšega, za tiste, ki hočejo piti in jim je jezik suh kakor meni!« Mateju se je razširil obraz in dejal je Lizi:

»Povej, ali je zares ali se vsi skupaj šalite: ali ima diplomo ali je nima?«

»Ima,« je zadonelo iz Franceta, ki je privlekel iz telovnika listino. »Koliko litrov je vredna?« Gostje, sami znanci, so slišali, klici in vstajanje je šlo, kakor bi kje gorelo.

»Ali ne veš, da je diploma starega študenta vredna trikrat več kakor diploma zelenca?« je zaklical finančni svetnik, ki mu je bila njegova obilnost vedno v napotje.

»In jaz sem vedno trdil, da ne ostaneš za plotom,« je dejal momljaje sodnik, ki je bil Francetov sošolec.

»Pa kdaj, kdaj si se pripravil?« je dejal Matej, ki je moral verjeti diplomu.

»Kaj misliš, da jaz tako zapravljam čas po gostilnah kakor ti,« je dejal z že zatikajočim se jezikom France. Krčma je bobnela od krohota. Ko je potihnilo, je dejal France: »Matej misli, da jaz samo pijem, ne ve pa, da se moj razum tedaj ukvarja z rudarskimi problemi.«

Kržišnica je prišla in postavila pred goste zapečateno steklenico: »To je staro več ko trideset let,« je rekla in sedla k mizi. »Vas je malokdaj videti,« je dejala Lizi.

»Tako malokdaj, kakor malokdaj vidim jaz Franceta. Te dni pa me ni izpustil, ko se je pripravljaj na izpite, kakor da ga je strah brez mene.«

»Moški so do zadnjega dne otroci. Tega ženska ne sme pozabiti; seveda jim tega ne sme nikoli povedati.«

Liza ni vedela, kaj naj ji reče, tako razmišljanje ji je bilo tuje. Kržišnici pa ni bilo nikoli do tega, da bi se menila z ženskami. Vstala je in odšla v kuhinjo. Tedaj je Matej vzel površnik in klobuk ter hotel nevidno oditi.

»Počakaj!« je zamomljaj France v strahu, da mu uide. »To sem ti hotel reči: da jutri za trdno prideš!«

Matej je šel kar dalje. Hoja in oster zrak sta mu dobro dela. Zagledal se je v mislih v svoje fante in je pozabil, da jih je prodal za Francetovo diplomo. Potem se je domislil matere: »Ta bo srečna!« In potem se je spomnil, da je drugi dan razprava, in pomislil: »Kako moram povedati? Tepec, mevža, potep! In kaj še? Kolikokrat me je žalila? Saj mi tega ni rekla nikoli! Že vem. In potem: srajce in obleka in nič hrane... Mati kuha slabše kakor Agata in zdaj sem vedno brez reda in lačen. Moral bom spremeniti.« Odklepal je hišne duri in se nehote ozrl proti oknu. Bilo je razsvetljeno. »Mati še bedi,« je pomislil. »Kaj je še tako zgodaj?«

Zagledal jo je oblečeno. Sedela je na postelji in si tiščala robec na oči. Slišala ga je prihajati in tedaj je jok še bolj planil iz nje. Matej je stal in gledal, potem pa pokleknil na eno koleno k njej. »Kaj je?« je vprašal mehko. Vstal je in sedel k njej na posteljo. Še bolj je zaihtela.

»Pa menda ne jočete zaradi Francetove diplome? Danes je končal.«

Materi je na mah odlegla bolečina, solze so prenehale. »Končal, pa tudi drugače končal. Z njim je končano. Kaj nič ne veš?«

»Nič.«

»Poslušaj! — Prej mi še prinesi kozarec vode. — Dušan je pritekel in begal in robantil. Končno je iztisnil iz sebe, da je dobil France spet deset tisoč posojila, ki zdaj zapade. Povej, povej, kaj naj z njim počnem! Saj to ga vodi pod vislice.«

Matej ni mogel najti besede, gledal je le materin obraz in njene objokane oči. Begal je iz sobe v sobo. Hotel je premisliti, kar mu je bila mati povedala, in ni vedel, kaj naj premisli. Le ponavljal je njene besede. Nenadoma so mater ujezile njegove stopinje: »Ne delaj še ti nemira, spodaj spe. In kje je France?«

»Ne vem.« Ni hotel povedati, da se z Lizo smejeta v gostilni, ko ona joka doma.

»In kdaj se na sodišču odloči?«

»Jutri je razprava, sodba pride kasneje.«

»Potem ni moči čakati. Moj Bog! Imaš kaj upanja, da s tožbami kaj dobiš?«

»Ne vem. Odvetnik pravi, da dobim vse.«

»Potem bo vedel tudi uravnati Francetovo stvar?«

»Tudi. Le kje naj dobimo denar in to takoj?«

»Jaz vam dam vso svojo pokojnino, samo rešite Franceta! Dušan si ne dá nič dopovedati, samo kriči in robanti, da on nič ne dá. Lahko bi dal, saj ima, treba mu je seči le v žep.«

»Tudi brez njega bo kako šlo, mora iti. Morda jutri na sodišču kaj dosežem.«

»Glej, da se boš dobro držal,« je z upanjem gledala mati Mateja, ki je sédel ubit na stol. Mislil ni nič.

28.

Agata je stopila po razpravi na sodišču doma na vrt. Bilo ji je, kakor da jo je objela smrt s svojimi rokami. Le s težavo je stopala. Predramila jo je šele tropa otrok, ki se je oklenila njenih lakti in jo pritisnila k tlorju: Blažek jo je objel okrog vratu. Razgreti, veseli in divji obrazi, ki od smeha niso mogli niti dihati, so vseprek vpili vanjo. Mara in Grolova gospa sta se bili lovili, da so otroci skoraj popokali od smeha. Agata ni več utegnila misliti nase. Odvlekli so jo v senčnico, kjer je bila miza pogrnjena in skodelice pripravljene. Mara je stekla po čaj. Pladenj pomaranč je žarel z mize, zraven je stala košarica peciva in takih stvari, ki jih je imela Agata najrajši.

»Agata, jej, samo jesti moraš veliko, da se živci okrepijo,« je dejala gospa Grolova.

Blažek je potegnil iz žepa kos čokolade in ga položil na Agatin krožnik: »Prihranil sem zate,« je rekel, stekel in se na travi prekucnil.

»Vidiš, vredno je, da živimo! Vse drugo naj gre mimo nas,« je spet dejala Grolova.

»Tako je,« je dejala Agata, globoko vzdihnila, kakor bi hotela izdihniti iz sebe vse, kar je dišalo po sodišču. Jemala je pomarančo za pomarančo, jih delila in potem lupila še zase. Mara je delila čaj in Grolova je hotela otrokom dopovedati, naj ne kriče tako, pa zaman: njih razigrana srca so prekipevala. Ko ni bilo na mizi več slaščic, so se otroci spet razkropili po vrtu, le Pavel se je vrnil in vprašal: »Kaj je?«

»Take stvari so hude in bole,« je odgovorila Agata sinu, ki je bil že večji kakor Mara, pa še manjši kakor ona.

»In hiša?« je še vprašal.

»O tem še niso razpravljali. Pa nikar ne misli na to,« je rekla Agata. Pavel je hotel biti dober in je zavpil po vrtu: »Jaz lovim!« Ko je Agata gledala za njim, je videla, da ga je Bernard na skrivnem nekaj vprašal, potem je šel krik in smeh preko vrtov, ki so dišali v soncu in maju. V tem smejočem se kriku je Agata zagledala pomladni dan, sonce in cvetje, slišala je kosa, ki je prepeval svoji družici, in rekla: »Še je vredno živeti temu klicu pomladi, še je vredno živeti tem razgretim obrazom, tej razboriti moči, ki hoče utripanja, življenja.«

»Tako te vidim rada,« je veselo dejala Grolova.

»Kaj ste mislili, da bo Agata podlegla?« se je začudila Mara.

»Ali si mislila, da pojde mimo mene kakor brzovlak?« je vprašala Agata.

»Vem le to,« je dejala trdno Mara, »da to trpljenje ni zastoj.«

»Potem ne veš, da sem poslušala Mateja brez vsakršnega ugovora, mirno in tiho. Pa mi je prišlo, da bi nastavila samokres, če bi ga imela, čisto mirno na svoje srce in sprožila. Potem ne veš, da je bil moj korak s sodišča namenjen ob reki navzdol in ne proti domu. A tedaj sem občutila nevidno roko, ki me je vodila proti moji volji in me privedla, da sem tukaj, čeprav sem po poti pisala v mislih le še zadnje besede otrokom, vama in prijatelju v tujino.«

»To je bil Bog, ki ti je dal roko, da ne omagaš,« je dejala Grolova in si obrisala solze.

Mara je odprla knjigo in dala Agati pismo prijatelja iz tujine. Blažek pa, ki se je ves čas tiščal Agate tiho, kakor da ga ni, je zdaj vzkliknil:

P. Rénouard: Invalidi. (Pariz, Luksemburški muzej.)

»Tudi meni je pisal! Mara pokaži mami. Veš, ni pozabil na konja.«

»Ni pozabil?« je rekla veselo in stisnila otroka k sebi.

»Vse bi ne bilo nič, če bi ne slišala Mateja samega govoriti, njega, ki sem mu dala sebe. Lahko bi prenašala in poslušala obtožbe kogar koli, da sem vlačuga, morilka ali kar hočete, le ne od njega, ki je moj mož in sem njegova žena! In v srcu me peče in žge tisti odgovor na Matejevo tožbo, ki ga je sestavil odvetnik. Tega si ne bom odpustila, da sem bila tako malo odporna. Saj sem venomer govorila: ‚Mislite na otroke, njih oče je — pa če je slab ali dober.‘ Vendar je napravil po svoje.« Agata se je zamislila v svojo bolečino.

»Tudi to bo Bog obrnil v dobro,« je dejala Grolova.

Ko je Agata ta večer spravljalna Blažka spat, se je zagledala v njegove ročice in pomislila: »Tudi tiste moške roke, ki so prisegale, da razderejo družino, so bile nekoč tako majhne, nežne in dobre.« Potem je pokleknila in dolgo molila. Bila je mirna in je vdano zaspala v zadnjih mislih: »Kjer je volja, tam je pot in tudi izhod.«

Matej je ležal po razpravi na sodišču doma brez vsakršne volje do življenja in zdelo se je, da je hudo bolan. Ni spal in tudi jedel ni. Ko mu je mati postavila na posteljno omarico čaja, ga je izpil, ko ni bilo nikogar v sobi. Kadar je slišal, da se bližajo koraki, se je obrnil v zid in ni odgovoril nikomur. Neprestano je stala pred njim razpravna dvorana, sodnik in zapisniki, miza in na njej križ in dva svečnika. Pred to mizo je videl Agato, kljubovalno in strogo kakor smrt. In potem je videl isto sobo, le da ni bilo Agate, temveč prihuljeni obraz Franceta. Obrazi sodnika, Franceta in Agate so se preivali pred njim v spake, ki so mu vzbujale grozo. Spet je videl Agato pred sodnikom, za njo pa so se mu prikazali trije fantje: »To so Pavel, Bernard in Blaž,« je pomislil Matej, »za mater se hočejo boriti.« Potem je zagledal Franceta in ob njem svojo mater, sklonjeno in staro, ki se je sklanjala nad Franceta, da so tekle njene solze po njegovem režečem se obrazu.

Potem je zagledal sodnika in zrl na vrsto svojih prič, kako prisegajo. Gledal je križ in prižgane sveče. Ta križ se je večal, se je vzel do stropa. Matej se je zazrl mimo križa v strop. Tam

je obstal in gledal Križanega in gledal tiste dvignjene roke s tremi prsti: govorili so prisego živemu Bogu. In zazdelo se mu je, da so tiste roke njegove, da je prisega njegova. V tem je zagledal obraz, ki se mu je režal. Odprl je oči, da bi pogledal, ali je satan ali France. Obrnil se je z desne na levo in si obrisal z roko čelo. Kakor da ga zebe, mu je bilo in potegnil si je odejo čez glavo. Potem je videl sebe in slišal je svoj glas: ‚Rajši poginem, kakor da se vrnem,‘ in usta so se mu nakremžila v grenak smehljaj. Zagledal je pred posteljo Agato, žarečo in preroško: ‚Prekleti naj bodo vsi, ki jemljejo otrokom očeta.‘ Vrgel je odejo raz sebe, a Agate ni bilo. »To je bilo takrat,« je pomislil. »V šolo moram, čas je,« mu je prišlo, pa ni mogel vstati. Zagledal se je po sodni dvorani in prisluhnil, kako je Agato obtoževal. Krčevito je prijel odejo in jo potegnil čez glavo. Njegovo notranje oko pa je bilo razprto, videl se je v tisti prodirni svetlobi, ki je pozna le budna vest. Z rokami si je še pod odejo zatiskal oči, da bi se ne videl, ko govori sodniku. Potem si je zamašil ušesa, da bi se ne slišal. Nenadoma pa je planil s postelje in se pričel oblačiti. Razmetaval je perilo in obleko ter pri tem prevrnil stol.

Mati je pogledala v sobo. »V šolo moram,« je dejal. Ozrla se je po sobi. Ustnice so ji bile osušene in zlepljene.

Obstal je sredi sobe in zamrazilo ga je kakor na sodišču, ko bi se morala Agata zagovarjati. Ni sedla, kakor so sedli vsi za sodnikovo spraševanje. Agata je izpovedala stojé, kratko in določno, da ne dovoli, da se zakon loči. »Pa smo mislili, da se bo jokala, klečala, prosila! Zapustila je svojega odvetnika, sodnika in nas vse in gledali smo se kakor obliti z mrzlo vodo.« Oblekel si je telovnik, se pogledal v zrcalo, a se koj odmaknil, kakor da ga je strah samega sebe. Potem se je znašel na cesti. Hitel je v šolo in ponavljal besede s sodišča kakor časih pripravo za šolo. Ondi je bolečina popustila, misel je utonila v poslovnih rečeh.

29.

Bilo je tisto vroče poletje, ko ne zapihlja veter niti ob večerih in drži podnevi nepremična vročina ter sonce žari na brezoblačnem nebu ko razbeljena kovina.

Tudi s sodišča ni zapihljala tedaj nobena sapica. Agata je sredi otrok pozabila na svet izven doma. Zjutraj se je z otroki kopala v bazenu na vrtu. Otroški kriki, pljuskanje in obmetavanje z vodo ji je dajalo zdravja, da je še sama vriskala z otroki. Popoldne so ležali v travi, brali, tudi

lovili so se. Pavel je časih zaigral na harmoniko in drugi so peli. Agati je bilo, da bi objela petje, otroke, tiho vodo, travo, drevje in nebo, vse, kar je dosegel njen pogled.

Neko jutro pa, ko so vstajali, so zapazili, da hodi po vrtu Matej. Preden je bil Pavel oblečen, ga ni bilo nikjer več. Takrat so zorele marelice in so visele ob zidu kakor rdeča jabolka. Matej je gledal po gredah, po rožah in po drevju in si dejal: »Tudi brez mene jim je lepo; ni videti, da bi me pogrešali.« In ta misel ga je zapekla, da je zbežal po prečuti noči v prazno šolo. Tudi ondi ni vedel, kaj bi. Odklepal in zaklepal je predale, nič ni našel, kar bi ga priklicalo k delu. Odšel je domov k materi in prespal ves sončni dan. Zvečer je našel na mizi terjatev za že pozabljeni prstan že pozabljene Olge. »Naj ga plača France — za njeno ljubezen,« je dejal. Misel se mu je že izgubila drugam.

Tedaj je zahajalo sonce. Nebo je žarelo, da je odsevalo ozračje v rdeči luči. Pavel je prinesel lestev in jo prislonil k zidu. Mara je prinesla dve košari. Blažek je zavriskal od strasti: »Tista bo moja.« Pokazal je marelico, veliko in rdečo, ki se je smejala iz zelenja.

»Sam jo utrgam, da veš, Pavel,« je proseče pogledal že velikega brata; Pavel je varno držal lestev, da je Blažek stopal počasi navzgor. Njegovo srčece je prekipevalo od velike in obsežne sreče. Ko je utrgal tisto veliko marelico, je dejal: »Ta bo za hišo s kučmo. Prijatelju jo dam.« In potem je zagledal še lepšo in še druge. »Še ta bo zanj in še ta in še ta.« Trgal je strastno in jih dajal Pavlu, ki mu je velikodušno prepustil to radost.

»In zame?« je vprašala Agata v šali. »Zame pa nič, Blažek?« Blažek je utrgal še eno, utrujen prepustil trganje Pavlu in dal Agati marelico: »Ta je najlepša; ta je zate.«

»In nase si pozabil?«

»Saj res,« se je šele zdaj domislil Blažek: »Poglej, koliko jih je še zame, zate in za vsel«

Na drugi marelici je obiral Bernard; pridno jih je smukal in tiho jedel. Mara pa je polagala sadje v košaro.

»In kaj bo za ateja?« je spet vprašala Agata.

»Ata naj pride domov!« je dejal resno in moško Pavel. In nihče ni povzel besede.

Ta večer so sedeli na terasi vsi skupaj. Pavel je igral narodne pesmi, drugi so pritajeno pripievali. Dom jih je vezal močno in toplo, vendar: nekdo je manjkal.

Tako jih je našla Tina, ki je kar tiho prisedla kot domača in pela z njimi. Potem so utihnilo, premagala jih je tiha noč. Mara je odšla z Blaž-

kom, Bernard in Pavel sta si še poiskala knjige za branje v postelji.

»Kako lepo, nebeško lepo vam je tukaj,« je dejala Tina in globoko vzdihnila: »Zakaj ni tudi pri nas tako?! To nebo nad teboj, kakor da je le zate in tvoje. Ta nočna prostranost, ki je ob zvezdah ni konca!« Agata ni rekla nič. Tina si je prižgala cigareto. »Jaz bi v tvojem položaju ne mogla vzdržati in vem, da tudi marsikatera druga ne.«

»Mislim, da bi vzdržala, ker bi morala. Kolikor več terja življenje, toliko več ti dá moči.« Agata je šla po terasi gor in dol. Mara je prinesla marelice. Tini se je skrčilo srce: »Vaše?«

»Danes so bile natrgane. Vzemi!« je dejala veselo Mara.

»In zdaj vama povem: Matej hoče nazaj domov!«

»To se bo zgodilo, če ne danes, pa jutri; če ne jutri, pa kasneje. Kako pa naj bo drugače!« je kar naglo odgovorila v svojem trdnem prepričanju Mara.

Božična drevesca prodajajo. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Jaz bi ga ne vzela nazaj. Zdaj je Agati tako lepo in mirno,« je hotela Tina izvabiti iz Agate njeno misel. Pa Agata ni rekla nič.

»Zdaj je Matej ves zgubljen, odkar je odšel France. Včeraj smo prišli v kavarno in smo ga našli ondi vsega strtega. Razveselil se nas je kakor tujec koščka domače zemlje.«

»Kaj ni Franceta nič več doma?« je živo vprašala Mara. Prišlo ji je kakor rešitev.

»Kaj ne veste? O! France je zdaj gospod! Poklicali so ga kot posebnost, priporočeno od univerze, v nek nov rudnik. Čakaj, ne vem, koliko ima plače. Veliko! In avto, vilo in kaj vem, kake ugodnosti še!«

»Tako,« je zategnila Mara, »vsega tega ne verjamem, to so bajke. Kar nenadoma bo spet doma brez službe in še bolj zadolžen!«

»Da bi slišala hvalo o njegovih zmožnostih in od kakšnih ljudi! Mora že biti res kaj posebnega,« je ugovarjala Tina.

»Posebnost pa posebnost, ampak kakšna!« se je na glas zasmejala Mara. »Gorje mu, kdor še nasede tej posebnosti! A zato hoče zdaj Matej domov? Je bilo za to treba sodišča?«

»Saj ni Matej tožil,« je dejala Tina.

»Matej je obtoževal Agato pri sodišču in nas vse spravil v sramoto,« je oporekala Mara dalje.

»Kaj hočeš! Vsi vemo... Kaj pa ti, Agata? Navadno nisi tako tiho.«

»Tak mir čutim v sebi kakor tedaj, ko se nebo tiho ugladi in prično padati kaplje, redke in udarjajoče, in se zablisne preko tiste zamolke sivine, zabobni in potegne piš, da zapreš okna in zbežiš s ceste v hišo.«

»Torej se bojiš, da bi se vrnil Matej?«

»Tega se ne morem bati. To je njegova pravica in dolžnost. Sploh ni bojzani v meni. Vem le, da se bo nekaj zgodilo, spremenilo; kaj, ne vem! Tudi ne razmišljam. Vso skrb prepuščam Bogu. Treba je le čakati in to je najbolje. Zakaj čakati je treba vse življenje. Zdaj čakaš fanta zdaj moža; potem rojstva in potem otroke iz šole in tako do konca.«

Blažek je poklical in Agata ga je našla sedečega v postelji.

»Kaj nisem padel?« je vprašal, ko je zagledal Agato, ki je prižgala luč.

»Najbrž se ti je sanjalo,« ga je Agata pobožala, ga položila med blazine in prekrižala.

»Strah me je,« je rekel in v tem že spet zaspal.

Agata je pustila luč prižgano, postala še nekaj časa in, ko se ni Blažek več oglasil, odšla. Ostal pa ji je njegov strah. V duši ji je ležala misel na Mateja.

★

Božidar Jakac: Turjak, vas in grad.

Matej, ki ni našel miru ne pri materi ne na cesti ne v šoli in tudi ne v gostilniški družbi, se je prav ta čas boril v hribih z viharjem. Bril je sever, pomešan z ostrim dežjem. Matej je bil že ves premočen, zeblo ga je in truden je bil. Časih se je siloma zagnal naprej v noč in vihiro, potem se je spet s težavo poganjal korak za korakom. Prišlo mu je, da bi legel in zaspal. »Pa bi me tukaj našli še živega in bi bilo vse skupaj le komedija brez konca. Jaz pa hočem konec, konec — konec,« mu je razbijalo v srcu. Spet se je s silovitim zagonom pognal dalje, kakor se poženemo iz goreče hiše, da se rešimo pred ognjem. Zagnalo ga je z leve na desno, potem zatulilo, zabobnelo in odmevalo med bliskom, ki mu je razsvetlil noč. Spoznal je, da je skoraj na cilju. Oprijel se je skale in naslonjen obstal. Potem je položil roko na svoje hropeče prsi in nato šel z njo preko čela. »Nič misliti, nič!« si je še rekel in stekel po stezi pod skalo, kakor da ga satan nese na perutih sredi tega strašnega neurja.

»Stoj!« je zaslišal za seboj. Pa ta 'stoj' ga je še z večjo močjo pognal naprej. Bila je obmejna straža, ki je pomerila s puško v temo. V tistem hipu se je Mateju skremžil obraz. Zagorelo, zadivjalo je v njem, divje ga je gnalo do roba prepada. Tam naj bo konec. Nevihta ga je še vedno zanašala... Ko se je pričelo daniti, ga je našla straža med dvema skalama nezavestnega. Še isti dan je čakal v dolini Mateja rešilni avto. Prinesli so ga na nosilnici in ni vedel, kako je z njim. Ko ga je

zdravnik oddal v avto, je voznik vprašal:

»V bolnišnico?«

»Ne bo treba. Kar domov.«

Domislili so se listnice in ondi so našli staro pismo z Matejevim naslovom.

In tako je Agata zakričala, ko so ji moža prinesli v hišo.

Ko so otroci obstopili bolnikovo posteljo, je Matej odprl oči, pogledal in jih spet zaprl. Potem je zamahnil z roko in hitro govoril. Agata se je sklonila k njemu, a ni razumela. Blažek je stal ondi s prstkom na ustih. Agata ga je pustila, da je splezal na

stol ob postelji in ondi obsedel. Gledal je očeta; saj ga ni poznal kakor tudi oče njega ne.

»Zakaj pa tako diha?« je vprašal. »Zakaj pa toliko govori? Zakaj ima oči zaprte? Reci, naj me pogleda,« je šepetal Blažek Agati.

Agata mu je pokazala s prstom, naj molči, in Blažek je molčal in gledal očeta v obraz.

Ko je Agata vlivala Mateju z žličko konjaka v usta, je Blažek šepnil: »Še meni,« da se je morala zasmejati. Tudi Blažek se je zasmel, na glas. Tedaj je Matej pogledal, se zagledal v Blažka in pomislil: »Kako je France še majhen!«

Zaprl je oči in skremžil obraz. Hotel se je dvigniti in Agata mu je pomagala. Zagledal je njene roke. »Mati,« je pomislil, »doma sem.« Videl je ni v obraz.

Gledal je zdaj Agato zdaj Maro, potem se je zagledal spet v Blažka in dejal: »Ti si, Burovžek?« Blažek se je nasmejal in prikimal. Matej je zamežal in bilo mu je spet vroče; slike so se vrstile pred njim, videl je mater in se domislil Francetovega pisma. Potem je videl Kržišnikovo krčmo in znance ondi. Spet je videl Franceta ter zagledal Agato in sodnika. Završalo mu je tisto bobnenje nevihte v gorah. Nekaj je govoril, pa ga ni nihče razumel. Zastokal je. Nato mu je bilo podzavestno prijetno: spet je v duhu zagledal otrokov obraz. Pogledal je in Blažek se je zasmel. Matej je hotel planiti, da bi otroka prijel; zazdelo se mu je, da ga hoče odnesti vihar. Agata je priskočila in ga trdo pritisnila nazaj. Pogledal jo je in dejal:

»Ti si? Daj mi vode, žejen sem.« Spoznal jo je. »Še bi rad,« je dejal in pogledal za njo po sobi in nič mu ni bilo čudno, da leži v svoji sobi. Dala mu je še piti in se tiho veselila in bala.

»Kako ti je?« je vprašala Agata.

»Truden sem, tako mi je, da bi samo spal, in vse, vse me boli.« Potem pa se je nenadoma spomnil: »Kaj ni bila mama tukaj?«

»Saj je še tukaj, vidiš,« je dejal Blažek in pokazal Agato. Ko je zdaj zagledal Blažka, se je domislil vsega. »Pa kako, da sem tukaj?« se je spočil in pogledal Agato. »To je Blažek? In jaz ga ne poznam.«

»Jaz pa vem, da si ti moj ata,« je dejal Blažek, stisnil roke k sebi in pogledal vanje. »Ali mi boš napravil zrakoplov? Pavel ga dela zase, pa pravi, da ga ti znaš narediti.«

Matej se je trpko nasmehnil, dobro mu je delo, da so ga otroci imeli v spominu. »Bom, če mi boš pomagal,« se je zganilo toplo v Mateju. Zaprl je oči in smehljal mu je ostal na obrazu. »Kako, da sem tukaj,« je spet pomislil. Rad bi bil vprašal, pa ni mogel. Potem je šel s spominom nazaj in se je domislil: »Saj sem šel na hribe, da se vržem po skalah v smrt. Zdaj sem pa doma?« Agata je zapazila, da je izstisnil solze.

Hotel je misliti, pa ni mogel. Čez čas je dihal lepo in mirno, spal je.

Mara je prišla in odvedla Blažka. Blažek ji je šepnil: »Zrakoplov mi bo napravil!«

Ko sta odprla vrata, je prihajal dr. Grol. Bernard ga je oznanil domačim: »Zdravnik je.«

»Kako je?« je hitro vprašal dr. Grol.

»Pravkar mi pravi Blažek, da mu je rekel, da mu napravi zrakoplov.«

»Tako?« Vstopil je in Agata se mu je zasmejala. »Spi,« je rekla polglasno.

»Kdo pa je?« je pogledal in vprašal Matej.

»Glej ga, glej, torej nočeš umreti?« je veselo stopil Grol k Mateju.

»Ti si,« se je začudil Matej. »Kaj bi moral umreti?«

Božidar Jakac: Lipa v Stari vasi pri Postojni.

»Bova pogledala.«

Agata je odšla iz sobe in Matej je gledal in vprašal dr. Grola: »Kako, da sem tukaj?«

Pogled se mu je zasolzil.

»Ženske! Ženske! Kar vdaj se!« mu je veselo odvrnil Grol.

»Saj sem bil vendar v hribih,« ga je vprašujoče gledal Matej.

»Dokler si na tem svetu, se jim ne ogneš.«

»Povej več,« je še dejal Matej.

»Vse ti pove Agata.«

Res je vstopila Agata in Grol ji je rekel: »Povej, povej, Agata, kje si Mateja zajela?« Zasmejala so se in Agata je dejala:

»Bog mi ga je vrnil. Kaj ti je hudo zavoljo tega, Matej?«

Pogledala sta se in v tem pogledu ni bilo nič več vprašanj.

★

Ko je Matej prvič po bolezni s pogledom objel vse sobe in potem posedal po terasi, gledal in hodil po vrtu, poslušal kričanje otrok, igral z Bernardom in Pavlom šah, je občutil, kaj je posest, lastna posest. V daljavi nekje je videl vse, kar je bilo za njim, kakor da se je vse odigralo onkraj morja.

»Zakaj, zakaj je bilo treba vsega tega?« je pomislil, ko sta se prismejala Gorše in Agata.

»Kaj ti nisem rekel, da je Bog močnejši od vaju obeh, od tebe in Agate?« je hrupno pričel Gorše. Z Matejem sta si močno stisnila roke.

»In zdaj veš še to, da Bog noče vajine smrti, ampak vajinega življenja hoče!« je še rekel Gorše in se priklonil Agati in Mateju.

»In ti misliš, da hočeva midva kaj drugega?« ga je Matej veselo zavrnil. »In kako je s teboj?«

»Kar dobro. Jutri pa pride še prijatelj iz tujine. Pridita ga še vidva pozdravljat na kolodvor.«

»Agata, spet dobi hiša s kučmo svojega gospoda,« se je zasmel in jo podražil Matej.

»Naša je dobila tudi svojega,« je Agata veselo odgovorila za oba.

»Tudi France jo je odnesel,« pravi Gorše.

»France? Kaj je z njim?« se je začudil Matej in pogledal Agato.

»Kaj ti ni Grol nič povedal? Tudi njega je zdravil. V rudniku je bila nesreča. Francetu se je bil neki poizkus ponesrečil,« je pripovedovala Agata, kar ji je gospa Grolova povedala.

»Nič ne vem,« je vznemirjeno dejal Matej. »France je prenel, predrzen in tako ga je enkrat zalotilo. Kaj je z njim? Hudo?«

Slišali so, da nekdo prihaja in Agata je šla, da pogleda.

»Vidve — sta,« je Agata ostrmela pred Matejevo sestro Mino. Tina je bila z njo. »Matej je že zdrav!« je veselo dodala.

Agata in Tina sta se spogledali.

Mina je vprašala: »Kje imaš Mateja?« Dostavila je: »Kaj, kar tako so te nam ukradli?« je pozdravila svojega brata, ki se je je kljub tej šali na moč razveselil.

»Škoda, da se to ni zgodilo že prej, Mina,« ji je veselo dejal Matej in predstavil dr. Goršeta svoji sestri in Tini.

»In ti, Tina? Glej, doktor, gospa zapoje za vsako srce drugače!«

»In za tvoje najlepše, si mi rekel.« Smejali so se in Gorše je vstal, da gre. Ko ga je Agata spremlila, ji je še rekel: »Vojska še ni končana. Pazite!«

Agata pa mu je samozavestno in ljubeznivo dejala: »Midva, Matej in jaz, sva svoje meče zloмила. To se pravi, Matej me je uklonil sebi, ko nam je dal sebe. Zdaj je naš in mi smo njegovi.«

»Bodite srečni!« je Gorše krepko stisnil Agati roko in lepo mu je bilo pri duši.

Ko se je Agata vrnila, je slišala Mateja vpraševati: »In France?«

»Invalid. Več ne vprašaj. Pridi in poglej,« je dejala Mina in gledala v tla.

»In mati?«

»Misli, kako bi preskrbeli Franceta. Prišla sem prav zato, da pomagaš tudi ti.«

»Jaz? Jaz sem se za Franceta izčrpal, dal sem mu kos svojega življenja in kos življenja svoje

družine. Zadosti! Dovolj hudega je za to prestala moja družina.«

Agata mu je hotela prestreči besedo, pa ji je položil svojo roko na njeno in jo toplo stisnil.

Agata se je sklonila nad obe roki in njegovo poljubila. V Tini se je zaiskrila solza, Mina pa je trmasto vstala in rekla:

»Potem sem jaz opravila in smo opravili vsi s teboj, če misliš za trdno tako?«

Sestra je še postala pred bratom, ki se je pri tem dvignil in dejal:

»Za trdno mislim tako, da je prvo moja družina. Pozdravi mater in reci, da jo z Agato v prihodnjih dneh obiščeva.«

Tedaj je Agata občutila prvič, da se sme nasloniti na svojega moža. In ponovila si je: »Kjer je volja, tam je pot in tudi izhod.« (Končano.)

JESENSKI PASTEL

Vinko Žitnik

Okrog domov že drevje rumeni —
kot zarje, glej, so zdaj pri nas vasi!
In po vrteh preproge trave stare,
potegnjene še tjakaj na ozare,
na njih naš zadnji cvet podlesek;
za njimi dalje travniki, ledine
in pozni ognji tu, tam sred živine,
pastirji in jesenskih dni vonjave.
Tam zad pa polja in gozdovi,
a izza njih goré, vrhovi,
grebeni, jarki, drče, pesek,
globeli in goljave ...

A tamkaj za poslednjimi grebeni,
tam, kjer so bratje tujci meni,
prostrani svet, razpet v daljavo,
potegnjen prosto na širjavo
čez plodna polja in ravnine,
pobočja, griče in doline —
o naročju nosi bučna mesta,
vasi gosposke in bogate trge.

Ljubezen moja pa bo večno zvesta
tem našim goram, gričem, lokam, logom,
domačim njivam, travnikom in leham,
tem našim skromnim domom, nizkim streham:
tu hočem skupaj z brati, zemljo, Bogom
do konca svojih dni živeti,
svoj dom in rod ljubiti, zanj trpeti!
Preveč jih je že z naših ozkih tal
obet bogastva in časti pognal
v krvave tujčeve zadrge!

V NOVE ZARJE

(NADALJEVANJE SPISA »IZ NIZAV IN TEŽAV«)

Ivan Zorec

29. Ob greben.

Obisk pri Petru Bohinjcu mi je dal drugo srce; greben, ki mi ga je privzdignila govorniška slava, se je ponižno pobesil; drugam so se zaredale misli.

S seboj sem imel svojo povest 'Vihar v pristanu', tisto, ki sem jo bil spisal, kakor mi je svetoval Dragoš, in ki sem jo bil spravil, da bi se umedila.

Zdaj sem jo »izkopal« in prebral in je nisem zavrgel, kar »Slovenki«, ženskemu mesečniku v Trstu, sem jo poslal.

»He, povest ni kar tako brez nič.« sem se spet napihoval. »In pisana je, kakor se tako lepo reče: iz življenja za življenje. Stavim, zatorej je že, ženske bodo milo zdihovale, ko jo bodo kar v eni sapi brale.«

Za trdno sem verjel, da se vsa srečna urednica z mojim rokopisom na ves splav zadrevi v tiskarno in ji naroči, naj brž ko brž postavijo in natisnejo tako imenitno povest.

Tržni dan v Celju. (Fot. Fr. Krašovec.)

»In ko tiskano povest do bom v roke, stopim sponte mea — po svoji volji do pisatelja Petra Bohinjca,« sem debelo mislil. »Morda se mu bo tačas zdelo vendarle vredno govoriti tudi o literaturi?«

Umišljaj in tkaj pa sem že drugo povest, za prvega junaka ji je bil rajni stotnik. O, prtila mi je hudih težav. Vojaško življenje mi je bilo še čisto tuje, stotnika samega sem prebito malo poznal, a kar sem o njem vedel, si nisem upal zapisati.

Tako sem obupal, pustil povest in se, anti kolikor sem utegnil, spet obrnil v knjige. Izbire tu na vasi nisem imel velike. Mikali pa so me stari pisci. Našel sem jih v molitvenikih in Mohorjevih knjigah. Tipal sem jim jezik in slog. Tu, tam sem občudoval oba, tako sta se mi zdela domača in lepá. Našel sem tudi molitvenik, ki je bil tiskan s starimi črkami častitljive bohoričice; če pomnim prav, je bila to 'Dušna paša', pisatelj pa ji je Friderik Baraga.

»Le kako, da te tako mikajo plesnive knjige tudi s starim in neumljivim tiskom?« se mi je Janko posmehtil.

Da po starih knjigah rad voham za jezikom in slogom, mu nisem mogel dopovedati, zmoget pa sem ga, ko je videl, da gladko berem bohoričico.

»Kdo te je naučil?« je začuden hlastnil in me debelo pogledal.

»Mati; moja mati po nekem svojem starem molitveniku.«

»Bistro mater imaš, glej ga,« je toplo rekel.

Nasmehnil sem se mu; močno se mi je prikupil s pohvalo moje matere.

Starih knjig sem postajal lačen bolj in bolj. Pretaknil in prevohal sem že vso vas, zdaj bi se bil za njimi spustil še po soseski, pa me je ohromilo prav debelo pismo iz Trsta. Urednica mi je vrnila 'Vihar v pristanu' in navrgla listič, ki ga je vsega bilo en sam krotovičast bič, da me je kar peklo, ko sem ga bral ves žalosten, ves obupan, ves ponižan.

Da sem še prav mlad, nespreten in čisto neskušen pisatelj; iz vseh globin, širin in daljin življenja da jecljam zamotano psihologično — dušeslovno povest, ki bi jo v takem zasnutku komaj zmagal prav trden mojster pisatelj; naj se rajši še dolgo dolgo zgledujem po dobrih pisateljih in naj se ob njih pridno učim, pišem pa, če že mislim, da res moram, naj le zgolj krajše in svoji mladosti primerne stvari.

Takih in še hujših mi je načvrčala s pravo žensko zgovornostjo, da sem kar omagoval.

Oh, hudo mi je bilo, kakor bi mi umrl kdo domačih; najrajši bi se bil razjokal, tako me je dušila neka velika, dotehmal neznana bolečina.

Kolikor mi je grebena še pustil Peter Bohinjec, ga je zdaj vsega odbilo hudo pismo pametne urednice. Ujedalo me je tudi to, da sem po lastnem presodku naposled moral urednici pritegniti od kraja do konca vse.

»E, dosti dosti mi še manjka do pisatelja,« sem se spoznaval. »Dober pisatelj, tako sem že bral ali slišal, je ne samo duhoven plemič z velikimi umskimi darovi, marveč je tudi šolsko, knjižno in življenjsko izobražen mož. A kdo sem jaz, koliko me je?«

30. Molčečnost.

V to bridko poniglavost mi je prifrlelo prijateljsko pismo. Poslala sta mi ga Andrej Orehek in Tine Rožič. Pesniku Jovanu Veselu Koseskemu da to in to nedeljo odgrnejo spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Kosezah pri Moravčah. To da bo velika narodnostna slovesnost. Kdor le more in utegne, ne sme manjkati, posebno dijakov naj bi prišlo prav dosti.

O, to me je spet privzdignilo! Minila me je vsa poniglavost, vrnil sem se sam sebi.

Pismo sem seveda brž pokazal Janku. Tudi on je ves navdušen prècej zagrabil in obljubil, da pojde z menoj v Koseze. Čez dan, dva pa je po dolgem sem tja mencaje umaknil besedo, češ mati ga ne pusti z doma.

Nisem mu še pozabil, kako se mi je prikupil, ko mi je bil pohvalil mater.

»Zdaj mu vrnem,« sem si mislil in se lotil njegove matere, naj odneha.

»Saj mi ni še nič rekel,« se je začudila in že premolknila, kakor bi ji postalo žal, da ga je postavila na laž.

Začudilo je tudi mene, da nisem vedel, kaj bi rekel.

Vedela pa je že ona, prècej me je popála.

»Nekaj bi vas rada vprašala,« je sramežljivo dejala in trmila vame. »Ali mi obljubite, da mi boste po pravici odgovorili?«

»Ne vem, kaj bi vam moral tajiti,« sem vrnil in jo naravnost pogledal.

»Kaj, kaj ima Janko s poštarico?« je težko izrekla, skrila v roke obraz in bridko zaihtela.

Joj, takole sramežljivo vprašanje matere, ki se joka od hudih skrbi v presveti materinski ljubezni, me je skoraj podrlo, tako me je udarilo.

Kaj naj odgovorim? Ali vem kaj? In če vem, mar naj nemoško izblebečem?

Take misli so mi kakor blisk trenile po možganih in me nekako razsvetlile.

Anti da. Tisto je že res, da sem zdaj pa zdaj opazil, kako poštarica oči meče za Jankom in kako ta vselej spretno prestreže vabeči migljaj; res tudi, da se mi je ponoreli fant že neki čas nekamo zamikal, ko sem se z njim vical in mu vtepal matematiko; še bolj res pa je bilo, da se mi je norost, ki se po nemarnem menda imenuje tudi ljubezen, zdela strašno neumna.

In o vsem tem naj kaj izčesnam tejle ubogi materi, ki se joka pred menoj? O, si pa že rajši jezik odgriznem! Kaj sem ogleduh in ovaduh?

Da te, prav mislijo zvedeni možaki, ko trdijo, da je vsake ženske zmerom sama vedečnost. Včasih, glej jo, te vpraša več kakor ji smeš odgovoriti. Ti, nikar ne omahni tačas, rajši se možko pošali ali jo kako drugače zamoti, samo resnice ji nikar ne razodeni. Veš, bolela bi jo, tudi mara je prav za prav ne, več ji je do lepe besede, čeprav ni čisto resnična.

Vse to me je res kakor blisk obsijalo, da sem se poredno nasmehnil in ji odgovoril:

»I, mama, kdo pa je tako grd, da ju dolži kaj jaz vem kakšnih prismodarij?«

Ubogi materi je precej odleglo, kar mirno me je pogledala in vzdihnila, kakor da je kaj prav težkega palo z nje.

»Veste,« sem poprijemal, »če bi res kaj bilo, bi mi bil Janko že povedal, saj mi vse zaupa. Kar mirni bodite in nobene ne recite ne njemu ne njej.«

»Že dobro, že dobro,« se je že nasmehnila. »Molčite tudi vi; sram me je.«

Res je molčala; jaz sam takisto nisem Janku žugnil nobene, čeprav se mi je zdaj razločno posvetilo, zakaj je umaknil besedo.

»O, poštarica ga je dobila pódse,« sem že za trdno vedel, »ubranila mu je, noče, da bi ga pogrešala tista dva, tri dni.«

Delal sem se, kakor da nič ne vem, nič ne vidim; tudi s Kosezami ga nisem več motil. Veselilo pa me je, ko sem opazil, da se tista 'ljubezen' nekako sama použiva kakor lučca, ki ji zmanjkuje olja, še bolj pa sem bil vesel, ker se je izkazalo, kako je molčečnost včasih pametna in potrebna.

31. Videl Pavlino Pajkovo.

Tako sem se kmalu po tistem sam odpravil na pot v Koseze.

Travnikov se je še tiščala megla, kakor velike krtine so iz nje gledale kopice otave. Pogled na nje je bil otožen kakor pogled na ciprese.

Meni je srce bilo veselo. Mlad sem bil in zdrav, ves živ in goreč sem jo ubiral na spomeniško slavje slavnega umetnika, saj nisem videl in slišal še nikoli nobenega.

»Ha, morda bom tamkaj spustil kak govor tudi jaz,« mi je greben zopet rasel. »Škoda, Janko bi moral biti z menoj, da bi doma razpovedal, kako sem se spet postavil.«

Skoraj vznejevoljil bi se bil nanj in na tisto spogledljivo poštarico, pa sem zaslišal divjega goloba, ki je v bližnji hosti z zamolklim glasom moško obetal neumni golobici: »Bom kupil prosa en mernik ali dva; bom kupil...;« nasmehnil sem se vsem štirim in jo spešno dalje pobiral.

In ni bilo še prav osem, ko sem jo primahal do Ljubljane.

»Preden jo ustrižem naprej, se moram zgledati pri Dragošu,« sem se domislil; »morda pa pojde z menoj.«

Pred stolnico sem srečal Andreja Kalana in sem se mu globoko odkril.

»O, kaj pa vi,« se je nasmehnil in postal. »Kaj je, da se nič več ne oglašite?«

Izmikal sem se in izgovarjal, češ da sem tam in tam za priganjača upehanemu matematiku sošolcu in da sem zdaj na potu v Koseze.

Spet se je nasmehnil, pokimal in šel svojo pot.

»Glejte,« sem se čudil, »po več mesecih me je zdaj pa le spoznal, ko me je tačas zgrešil že čez nekaj dni.«

Ker pa je bil z menoj prijazen, sem prècej sklenil, da bom še pisal tudi zanj.

»No, Dragošu pa tega še ne povem, jezika je prehudega, pikal bi me.«

Dragoš je bil doma. Veselo sva se pozdravila. Misli, da bi z menoj šel v Koseze, pa se je prècej otresel. Do Koseskega da mu nikoli ni bilo dosti, čeprav je res, da je z gorečimi budnicami dramil narodnostno zavednost in močno podžigal sodobne pesnike rodoljube.

»Koseski,« me je učeni prijatelj učil, »je pošolal svoj domači jezik zanemaril in pozabil; v pesmih je slovenščini samo škodil s tistimi prisiljenimi jezikovnimi posebnostmi. Zato sta ga že Levstik in Stritar odklanjala.«

Božidar Jakac: Ribniška mamka s suho robo.

»Kaj ni prav on zapisal: ‚Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo?‘«

»Je, je, pa že s tem se je pačil; mislil je ‚rjo‘, zaradi stope v verzu pa je zapisal ‚rujo‘, torej neumnost, ker ruja pomeni rman.«

Hm, pesnikov značaj je začel bledeti. Zresnil sem se in premolknil.

Dragoš je opazil, da me je potrlo, pa je rekel:

»Pojdiva kam na predjužnik. Po lepi ali nelepi slovenski navadi z zdravico vendarle počastiva pesnika in s pijačo ukrotiva mačka, ki ga je vame spustil snočnji krok.«

Zanimala me je beseda ‚krokati‘. In mi je povedal, da so jo uganili neki slovenski dijaki na Dunaju. Hodili so v gostilnico ‚Zum Raben‘ — Pri krokarju. Kdor se je zvečer predolgo mudil ondi, je potlej pravil, da je bil ‚Pri krokarju‘ in da je torej krogal. Beseda se je kar udomačila za vse ponočne pivce, ki ne vedo, kdaj je treba iti domov.

»Fant, krokanja se nikar nikoli ne navadi,« me je svaril. »Čas, zdravje in denar, ki jih ponoči, že ne več trezen, zapravljaš v pametni ali nespametni družini, so predragocene vrednote.«

»Zakaj jih s krokanjem tratiš ti sam?«

»Zakaj, zakaj? Ker me je ‚spridila in tega navadila slaba družina.«

V gostilnici je naročil guljaža in piva.

»Sam rogati vrag vedi, s kakšno patoko sem se snoči nacejal: usta so mi, kakor da bi to noč v njih mačka imela mlade!« je pljunil in brž vase bušil pol vrčka piva.

Primerica je bila grda, z guljažem sem se kar davil, čeprav sem bil lačen, kakor bi prišel s tlake.

Ko sva si naposled s pivom izprala usta, sva začela pametno govoriti.

Povedal mi je, da se pridno pripravlja za drugo ali katero skušnjo in da že komaj čaka, ko si iz pravih začne kovati srebrnjake.

Grdo primero o taki in taki mački v ustih sem mu vrnil z odvetniško zafrkljivko, ki sem jo bil nekje slišal.

Trden kmet, znan šaljivec, za smrt zbolil, porednost pa ga še zmerom tišči. Pokliče odvetnika liberalca in obenem z njim še odvetnika klerikalca. Oba je dobro poznal. Doktorja pravic in krivic se spogledata ob njegovi smrtni postelji in si mislita, očanec je poklical oba obenem, da bi drug drugemu gledala na prste in na usta; začudita se pa vendarle in vprašata: ‚Kako je, oče?‘ ‚Kakor Bog hoče.‘ ‚Ali bomo delali oporoko?‘ ‚E, napravil sem jo že sam, sodišče jo ima.‘ ‚Čemu pa ste klicali naju?‘ ‚I, umrl bi rad, kakor je umrl naš ljubi Jezus.‘ ‚Kako vendar?‘ ‚E, med dvema razbojnikoma.‘

Bodica mu je bila prav všeč, vendar se je nasmešnil in prisrčno vprašal:

»Ali kaj pišeš, ali samo lasaš svojega učenca?«

In sem mu povedal vse o svojem imenitnem govoru, o bistrem kovaču in o Petru Bohinjcu, le o stotniku in Jankovi norosti sem mu zamolčal.

»Kaj pišeš, pa nič ne poveš,« je poprijel.

Segel sem v žep in položil predenj pismo, ki mi ga je poslala ‚Slovenkina‘ urednica.

Ko ga je prebral, je pokimal.

»Kajne,« me je pičil, »tisto reč si poslal v Trst, ker si mislil, da je za ženski list vse dobro?«

Priznal nisem, tajil nisem, osramočen sem molčal.

Pa Dragoš me je že začel krotovičiti s slavnimi domačimi in tujimi pisateljicami. O njih mi je pravil prelepih stvari, da sem kar strmel.

Ko sva se po predjužniku vračala domov, je na šentpetrski cesti proti nama drobila srednje stara vitka gospa v črni obleki.

»Tistole gospo si dobro poglej,« me je tiho opozoril.

Ko je odšla mimo, mi je povedal, da sva srečala — Pavlino Pajkovo.

Kakor ponorel sem se brž obrnil, jo prehitel, postal in se zagledal v gosposki obraz slavne pisateljice.

»Mislil sem, da jo, zaletel, kakršen si, predrzno ogovoriš,« se mi je Dragoš potlej smejal. »Sicer pa mislim, da bi ti ne zamerila.«

»Kako bi si upal?« sem vzdihnil. »Samo videti sem jo hotel še enkrat.«

32. K o s e s k i.

Tisto jutro je bila cesta proti Kosezam vsa polna ljudi, čeprav je nizka soparica žugala z dežjem.

V Kosezah sem precej zagledal Andreja Orehka, od gorečnosti kar drhtečega, in fantovsko ukajočega Tineta Rožiča, pravega gorenjskega korenjaka v narodni noši z velikim rdečim dežnikom.

Obeh sem bil prisrčno vesel. Ne vem, katerega sem imel rajši. Andrej je bil resen, pobožen fant s tankim posluhom za jezik in z ostrim okusom za notranjo in zunanjo vrednost literarne umetnine. Tine je bil vesel, zdrav hrust z mehkim srcem; v tistih irhastih hlačah in s starinskim žametastim telovnikom, s širokim okroglim klobukom in z velikim rdečim dežnikom je bil zame pravi Blaž Mozol iz Jurčičevih Rokovnjačev, ki so se prav po teh krajih klatili najbolj.

Oba sta me prav bratovsko oskrbela z vsem in me potlej zrinila v bližino govorniškega odra, da bi res vse dobro videl in slišal.

Ljudi, domačih in vnanjih, se je vse kar trlo. Skoraj vsak je kaj vedel o pesniku; nekateri prav stari domačini so se ga še nekoliko spominjali. Kaj posebnega pa niso o njem nič vedeli, ker mu

domačih krajev ni bilo več dosti mar in je menda rajši ostajal v tujini.

Kar ti je završalo. Na oder je stopil slok gospod s črno polno brado, v črni gosposki suknji, z belo ovratnico in belimi rokavicami.

Zaprlo mi je sapo: bil je dr. Fran Detela, moj novomeški ravnatelj, ki me je bil pognal z gimnazije. V meni ni bilo nobene mrznje več do njega, saj sem že dolgo vedel, da je storil prav; v Novem mestu bi se bil nemara res čisto pogubil.

»O, ko bi mu mogel povedati, kako sem se ves spremenil od vrha do tal!« mi je trenilo skozi misli, preden je učeni gospod začel govoriti.

Govoril je, njegov govor je bil res govor po lepo urejeni vsebini in po živi in govorniško lepo disciplinirani besedi.

Požiral sem vsega in se potrpetno spominjal svojega govora; sram me je postajalo tiste zaletelosti pri Svetih Treh kraljih. Zdaj sem se spomnil tudi Petra Bohinjca in se mu v srcu toplo zahvalil, da me je s pametno besedo obvaroval še večje zaletelosti.

Pomneč Dragoša in njegovih misli o Koseskem, sem zdaj razločno zvedel, kdo je Koseski vendarle bil.

Ko je govornik naposled odgrnil marmorno ploščo, zazidano v hišno steno, je iz nas vseh navdušeno srce glasno kriknilo v spoštljivo opombo pesnika, ki ga je dala tale preprosta slovenska domačija.

33. Jakob Alešovec.

Spominska slovesnost, posebno pa govorniška umetnost, me je v živo prijela. Iz zamišljenosti sta me zdramila Andrej Orehek in Tine Rožič.

»Zdaj pojdemo,« je rekel Andrej Orehek, »pesnika počastimo tudi mi dijaki sami!«

»Fantje, vsi za menoj!« je hrust Tine Rožič zavpil in razpel veliki rdeči dežnik.

In smo res šli za rdečim dežnikom vsi in prišli v neko večjo gostilnico v daljni okolici.

Bilo nas je približno sedemdeset srednješolcev, z nami je bil tudi Dragotin Lončar, koseski rojak in dijak modroslovec s češkega vseučilišča v Pragi.

Dragotina Lončarja sem po videzu že poznal. Vedel sem, da veliko ve in zna in da z umnim peresom spretno sega v politiko narodnostnih bojev. Doma sem imel njegovo brošuro 'Šol nam dajte!' Spisal jo je že pred leti, menda je bil še srednješolec, in jo najprej skrivši priobčil v nekem ljubljanskem listu.

Vodil je 'shod' Andrej Orehek, navdušeno govoril pa nam je Dragotin Lončar. O slovanstvu

in o slovenstvu še nikoli nisem slišal tako živih in odločnih besedi. Vsebina vsega Lončarjevega govora je bila: »V boj zoper Dunaj, v boj za našo svobodo in za našo pravico! A za boj se moramo oborožiti z 'uma svetlim mečem'! Ta meč je kultura. Fantje, učimo se pridno, da bomo umsko trdni, ko nam bo stopiti v prve bojne vrste!«

Za njim je govoril tudi Tine Rožič tako navdušeno, da je shodič kar besnel od same bojevitosti.

Oglašali so se tudi drugi, vsak je tiščal veliko misel, ki jo je moral seveda razodeti z dolgim 'govorom'.

Tudi mene je tiščalo to in ono, ali za govor se nisem oglasil; unesel sem se, odkar sem slišal Detelov in Lončarjev govor.

Pili pa nismo dosti, Lončar in Orehek tega nista pripustila.

Naposled je med nas prišel star, v dve gubé sključen mož z dolgo sivkljato in razkuzmano brado, z maščobnim trdim klobukom in z dolgo, zanemarjeno, vso posvaljkano in umazano gosposko suknjo.

»Živel — Jakob Alešovec!« smo ga vsi glasno pozdravili; nihče se ni odmikal zanemarjenemu možu, vsak je v njem videl le pisatelja.

Posadili so ga za mizo in mu naročili vina.

Blizu mene so se dijaki tiho menili:

»Zdaj je res berač, morda tudi močno ušiv, za svoj čas pa je bil prav značilen literat in literarni humorist.«

»Krivično je, da ga je slovenski svet tako hitro pozabil.«

»Zakaj smo ga pozabili?« sem vprašal.

»Ker je postal raztrgan ušivec in ker urejenega življenja ne mara,« je nekdo vedel. »Sam je kriv vsega, nihče drugi ne!«

»Pač, vino ga ima na vesti najbolj.«

Spomnil sem se Dragoševega nauka o krokanju. Spomnil sem se tudi, kako rad sem prebiral Alešovčev šaljivi list »Brencelj« in kako sem požiral njegovo veselo knjigo: »Kako sem se likal«. Mož se mi je zasmilil, precej bi mu pomagal, če bi le mogel.

Poslušal sem ga, pa me je razočaral. Govorjenje mu je bilo plitvo in neizobraženo. Videti mu je bilo, da je zapil že tudi notranje življenje, zato ga najbrž bedno zunanje življenje ni prav nič več tiščalo.

Pomnim iz njegovega klavžanja samo dve, kolikor toliko pametni misli.

»Moj 'Brencelj' je bil najboljši slovenski humoristični list,« se je hvalil, ko se je nacedil vina. »Odvetnik dr. Ivan Tavčar pravi, da ga med nami

nikoli več ne bo humorističnega lista, ki bi bil otórej.«

Nemškutarjem je bil Alešovec hudo gorak.

»Ali veste, zakaj imajo Domžale tako ime?« je vprašal, ko smo mu glede ‚Brenclja‘ vse pritegnili. »Zato,« je sam odgovoril, »ker v Domžalah dosti nemškutarijo in s tem dom žalijo.«

34. Potovanje.

Tako je: že moram preskočiti sekundo večnosti in na brz še povedati, da sem se naposled po dveh, treh letih med velikimi šolskimi počitnicami spustil tudi na dijaško potovanje. Pot me je vodila skozi Litijo, Vače in Moravče mimo Kamnika, Kranja in škofje Loke v Lučno; od ondod v Idrijo in čez Črni vrh v Vipavo in Gorico; potlej pa po Krasu še v Trst, Postojno in čez Velike Lašče, Krko in Muljavo v Stično.

Z menoj je hodil rojak Avgust, ki se je šolal na ljubljanski obrtni šoli.

Spotoma sva se oglašala pri sošolcih ali šolskih znancih, najbolj pa v župniščih; sprejemali so naju povsod prav pristrčno.

Rad se spominjam Moravč. Za kaplana je bil tam prav tačas dr. Mihael Opeka.

»Pauper studiosus sum, peto viaticum — ubog dijak sem, popotnice prosim,« sem se v hitrici po latinsko spačil, ko sva stopila predenj.

»Ave, ave!« se je veliki, močni in zdravi hrust široko zasmel in poklical brata šestošolca, ki ga je imel pri sebi na počitnicah in ki sem ga jaz površno že poznal. »Ecce, tres facuint collegium — ná, trije si že kako napravite družčino,«

Ivje. (Fot. Fr. Krašovec.)

se je kaplan nekoliko zresnil. »Kmalu pridem tudi jaz med vas.«

Brat nama je postregel in povedal, da onega še brevir kliče za tisti dan.

Čez kako uro je kaplan velikan res spet prišel med nas in se precej ves ogrel, kakor da bi bil tudi on še mlad in vesel dijak.

Postrežba njegovega brata malo prej ni bila skopa, jezik se mi je bil že ves razvezal in zdaj tudi odvezal; začel sem jih robiti, same dolenske, kaplan se jim je na ves glas smejal.

»O,« se je brat spomnil, »daj no, svoj ‚Werdegang‘ — kako si se likal, nam povej, pa nikar nič ne zamolči.«

Rebril sem se, češ saj ni, da bi pravil.

»Dajte, dajte,« je pritisnil tudi dr. Opeka.

Tako se nisem mogel več upirati, kar po vrsti sem jih začel pobirati in razdirati.

»Per angusta ad augusta — skozi tesnine na višine,« sem jih sklenil in povedal, kako ljubim knjige in kam me še mikajo misli.

Kaplan dr. Opeka, ki je ves čas strmel vame, kimal, se smejal ali zmajeval ob mojih novomeških zgodbah, me je zdaj stresnil za ramo:

»Kako si upate hoditi po svetu in s seboj nositi toliko knjižnih snovi?« se je skoraj ujezil. »Kakor ste jih povedali, jih napišite za Dom in svet, dr. Lampè jih bo pristrčno vesel.«

O, to so bile besede! Kar pogrele so me. Kaj bi me ne bile? Dr. Opeka je pesnik, učen človek, prav gotovo ve, kaj je vredno tiskane besede.

»Saj bi jih, ko bi jih znal tudi zapisati, kakor jih morda pripovedovati znam takole za mizo,« sem se sodil na glas.

Dr. Opeka je pokimal in premolknil.

»I, saj znaš,« je zinil tovariš Avgust; če pišeš za Vrtec, za Domoljuba in Gorenjca in ne vem, za koga še, anti znaš.«

»O, tako je?« se je dr. Opeka zasmel in mi segel v roko. »Zdaj že vem, da jih boste napisali.«

»No,« sem naposled obljubil, »v starejših letih se jih pa morda res lotim.« Vedel sem že tačas, kako težko je samega sebe pravično razobešati.

Od tod sva rinila dalje in po dobrem tednu prištorkljala do Lučne, kjer je bil za župnika homeopat Anton Dolinar, kateremu sem pred leti v roko obljubil, da ga obiščem.

Težko je povedati, kako pristrčno se naju je razveselil.

»Zdaj mi pa pokažita čevlje!« je velel, ko naju je napasel in napojil. Podplatov skoraj ni bilo več. »Sezujta se, zbosila sta se, táka ne moreta po svetu, moj čevljar vaju spet podkuje; za ta čas pa si nataknila moje čevlje.«

Potlej sva se zahvalila, da bi se dalje zakačila, pa župnik naju ni spustil, češ spočijta se, pot pred vama je dolga.

Tri dni sva morala ostati pri njem. Vse tri dni naju je ljubeznivo gostil.

Tačas sem prvič videl, kaj šolan človek ljudem lahko je.

Po ves dan so župljani prihajali v župnišče: ta po dober svet, oni po zdravilo za bolno živinče, še drugi po kaj drugega.

»Kakor naš primskovski gospod,« sem se spomnil na glas.

»Župnik mora znati vse,« se je nasmehnil in obrnil pogovor. »Zdaj pa lepo pijmo in veseli bodimo!«

Občudoval sem ga; še bolj pa sem ostrmel, ko sem v njegovi sobi opazil, da se ukvarja tudi z grškimi in latinskimi klasiki in da botaniko — rastlinoslovje zna kakor kak profesor.

»V šoli sva se z Jegličem, s temle našim pobožnim škofom, kosala, kdo bolje zna grško; če pomnim prav, me je včasih posekal, sicer pa nihče nikoli ne,« se je pohvalil, pa menda bolj zato, da bi povzdignil škofa. »O, Jeglič je bil vsa leta izvrsten dijak, zmerom prvi med prvimi.«

»Tak, sošolec ste mu bili?«

»Bil. Ob neki birmi me je pa le nekoliko ugriznil, češ da se vina nič ne bojim. Res je, prevzvišeni, prijatelja sva, vselej se le nerada ločiva, če je zadosti dobro, poceni ali pa kar tako kakor je zdajle! Vsa družina gospodov se je glasno zasmejala, najbolj pa škof Jeglič sam.«

Takih in podobnih je umni in veseli gospod vedel še dosti dosti, da je čas tekkel kar v dir.

Ob slovesu je vsakemu stisnil srebrn goldinar, meni pa še izročil pest posetnic s priporočilom do znanih mu župnikov ob najini poti.

Tako sva prav prijetno potovala: ko je zvonilo poldne, sva naskočila bližnje župnišče, ko se je mračilo, pa katero drugo, da sva dobila večerjo in posteljo.

Ob najlepšem vremenu sva jo mahala po Vipavski dolini proti Gorici.

Spomnil sem se Simona Gregorčiča, svojega ljubljenca, o katerem sem v četrti šoli po naročilu našega izvrstnega profesorja dr. Lovra Požarja napisal predavanje in ga potlej izza šolskega katedra po svoje ves navdušen govoril.

»Ha, prilika je, moram ga videti,« sem sklenil in se s tovarišem pogumno zadrevil pod grič Gradišče, kjer je pesnik tačas živel. A ko je naju pot obrnila navkreber, sem plaho postal.

»Ne upam si,« sem se tovarišu razodel, »preveliko ničè sem jaz, prevelik pesnik, človek je on.«

Videl sem ga šele na mrtvaškem odru.

Pred duhom vidim nizko sobo,
a v sobi blede sveč svetlobo;
med svečami pa spava mož,
bled mož, ogrnjen s plaščem črnim,
ki s trakom je obšit srebrnim...

V Gorici sva poiskala nadškofijsko palačo, da bi kardinala Jakoba Missio navrtala za viaticum, pa je v naju bevsknil vratar, češ eminenca ne sprejema takih potepinov.

Užaljena sva kmalu hrbet obrnila Gorici in se napotila v Trst.

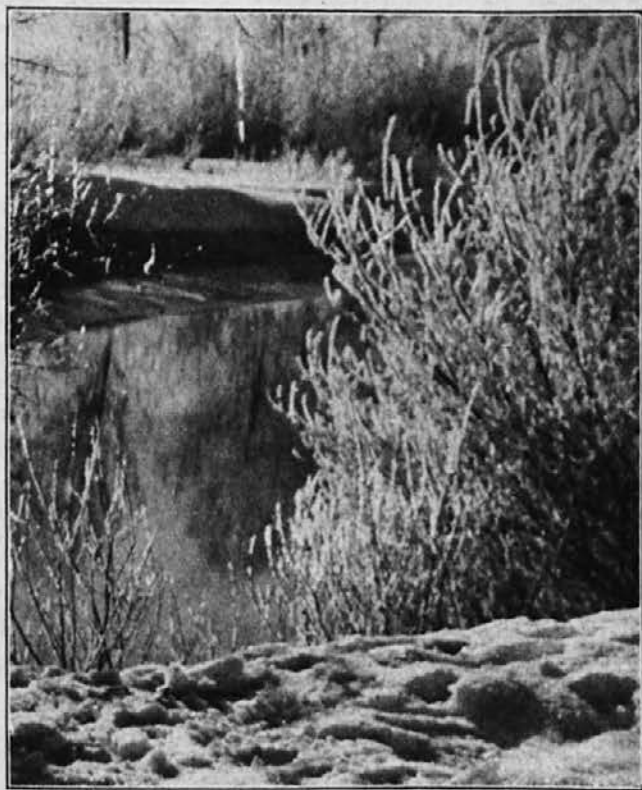
»Do kaplana, glej, si nisi upal, pred kardinala si pa kar lahko tiščal,« mi je tovariš oponesel in me ošinil z nizkim pogledom.

»Kaplan Simon Gregorčič je pesnik in velja v mojih očeh več kakor ves kardinalski kolegij vkup!« sem ga prevzetno zavrnil. »S pesnikom bi bil le jecljal, s kardinalom ali pa tudi s cesarjem bi se gladko menil.«

Po Trstu se nama je pot že obračala proti domu. Z mislimi sem bil tako zmerom doma. Ko se je utrnil tretji teden najinega potovanja, sva srečno stala pred rojstno hišo Josipa Jurčiča na Muljavi.

Tu me je zmogla neka otožnost, kar domov sem jo ubral.

*

Ob zasneženem potoku. (Fot. Fr. Krašovec.)

Pa ta pesem je preč,
naprej ne morem z njo več...

Kmalu, prekmalu me je potlej ujela vojaška služba. Podrla mi je vse gradove in zamešala vsa pota, ki sem si jih v mislih že gladil v višji duhovni svet.

To me je skoraj podrlo, nikoli več si nisem mogel prav opomoči. Os voza se mi je vnela, življenje me je porinilo na stranski tir.

Hvala Bogu, da je vsaj tako: še slabše bi bilo lahko.

(Končano.)

VEČNIK NA JEZERIŠČU

Joža Likovič

V adventnih kvatrnih nočeh oživi pozabljeni stržen sredi jezerišča. Zelenkasti močvirski ognji jezljajo ter brlizgajo po šotišču, šilasti plamenčki letajo od hrastov do trhlenih čokov nekdanjega rimskega mostu, veselo preskakujejo krtinaste brežuljke ter minevajo na koncu zrnice in ajdovih leh. Stržen je del zapuščene struge stare Ljubljane. Ob jesenskih povodnjih, ko obležijo goste, sive vode po Barju, se še zaznavajo bregovi stare struge; tudi tem grebenom trdinske zemlje pravijo domačini stržen. Goričevski barjani trdijo, da so iznajdljivi Rimljani v davnini zaradi podpeškega kamnoloma obrnili Ljubljano na blatah proti Žalostni gori. Še danes je vidna stara struga, polna skritih vretij, jezerskih okenc in zanikrnega bičja. Tajinstven šepet se pleče med kršljikovjem in robidami. Tam se spreletavajo skrivnosti in siva stoletja. V grezastem dnu ležijo potonele ladje in zgubljeni čolni, čiški tovari, nabrežinski marmor, zavoji benečanske svile, koralde, dunajska pošta, blago in krivične tržaške duše, ki jih je pogoltnila v jesenskih viharjih razburkana jezersčina...

Ko se skrije drobno jesensko sonce, se tihoma razjokajo večerne zore; onkraj Ljubljanskega vrha gineva tanka, rdeča sled. Sv. Magdalena pod Plešivico se spokorno trka na bronaste prsi, nedotakljiva večnost se seli čez samote in vasi. Megla se kadi nad bistriškimi mahovi. Med pošinjenimi vrbami in jelšami se zamolklo oglašajo tožljiva jesenska pesem, ki se ponavlja noč za nočjo, dokler ne zvrtniči krivec oblakov in prahu. Prečudna pesem sredi Barja! Kakor da se trgajo zvoki mrliških zvonov neznanih cerkvá, ki so obležale v brezdanjem dnu jezerišča. Prava pesem brez besed in napeva, pesem, ki je le ubran šepet valov, tankih bréz in tisočerih samot. Mesečina poljublja z nežnimi, belimi ustnicami tihe vasice. Hlad veje od

bevkških jezerišč, lisjak bojzljivo zavija v Medvedci, zapoznel čolnar brede z veslom proti domu.

Vode, ki so se dvignile ob jesenski povodnji iz vretij in hudournih dehornic, leže negibno; bel somrak strmi v zelenkaste lučce, ki blodijo po strženu. To so duše utopljenih čolnarjev! Jesenski veter je poln njihovih mrtvih, mrzlih poljubov, ki jih prinaša koprnečim ženam in gladni deci pokojnih. Utopljenici so bosonogi in nemirni. Neznani talni tokovi dvigajo njihova težka trupla, njihovi beli obrazi so strahotno zmaličeni in zjedeni, še celo mesečina se zgrozi pred njimi in zakoplje svoje obličje v varne gube oblakov. Že se zaznavajo obrisi teles, osteklenele oči, počrnele ustnice, dlani brez žuljev, pa se zopet ljubosumno strne vodna gladina ter zabriše sleherni spomin in poslednjo sled. Komaj da ukrade veter z mrtvih ustnic še en poljub ter ga z žalo pesmijo odnese nekemu v spomin in tolažbo... Neljuba tišina vsepovsod! Samo na strženu se lové močvirski ognji, duše utopljenec se bratijo z belimi mrakovi, na žalostni gori zveni večno luč.

In se zgodi, da prihrumi jesenska nevihta čez Menišijo; zelene strele letijo iz Trebevnika v Krim, vihar se srdito znaša nad revnimi strnišči in zapuščenimi čolnarskimi lesenjačami. Tedaj se odpro brezdanje kraške pritiske in pljujejo črno vodo na Barje; skozi jezerska okenca se pehajo hudourne sile, ki meljejo zrak in zemljo, vse vrši in drevi. Ves svet plava in se giblje kakor smet na vetrnici.

Tedaj vržejo razdivjani talni tokovi na plano razveznjen čoln zakletega večnika z jezerišča. To je pogubljen čolnar, ki je nekoč v kvatrnih noči vzlic maternim svarilom odveslal na stržen, da nastreže potonelo blago in vodne zaklade... Sedaj se v viharjih kvatrnih nočeh podi z bliskom in strelo po Barju, večno sam, večno nesrečen. Nihče ne ve, iz katere teme se iztrga. Ves razvihran, bosonog in srepeč kot okostnjak v raztrgani halji drevi neznano kam. Teralnice njegovega čolna so zveržene, stremenice potrgane, zaočje polno vode in vrtincev! Večniku leti veslo iz rok, zvezde so zanj brez pomena. Valovi ženejo čolnič vzdolž in po jezerišču, čez poplavljen lehe na staro Ljubljano, kjer na strženu žalostna prikazen mine.

★

Bilo je v adventni kvatrnih noči, ko se začno drobiti višave in naletavajo prve snežinke. Zvonovi so se že nekaj večerov pripravljali, da zapoje pozdrav božičnim svitanicam. Mlačna sapa je povijala valove na Ljubljani, mesec se je ves vrtoglav zgubljal med oblaki. Končno so se tudi

zvezde razteple, votel, nepričakovan grom se je razbobnal nad Krasom ter pretresel temo in samoto. Na Žalostni gori je odbilo deseto uro. Pod Sv. Ano so se vnovič razgorele silne apnenice, kamnitne žile so se kuhale in pokale ob njih; krvavi žehteči zublji so strašili netopirje in mrakove. Pri Margu so zavriskali čolnarski hlapci, slepeč blisk jim je prekrižal nočno pot in vasovanje.

Luči na Ribjeku so otrpnile, ljudje so zgodaj opravili živino. Samo pri Prstinarjevih še svetijo, smolnica nerodno baklá ter bežno osvetljuje okolico, nizke duri in mračno vodno gladino.

»Pa vendar ne boš silil v nevihti na vodo! Noč je, kvatrna ura ni za tako početje. Tudi voda ima svoje zobe,« opominja skrbna Prstinarica svojega sina, ki v lesenjači pripravlja čoln in orodje.

»Nič ne bo hudega, mati!« nejevoljno mlaska fant in pregleduje drog z železnimi čavli. »Na stržen zletim, nocoj je voda tako pripravna, valovi si kar iz rok v roke podajajo vesla. Gotovo je povodenj naplavila na stari Ljubljani zopet kako vredno stvar. Anžolov brodnik je zadnjič dvignil iz goričevske zakotlje celo culo tržaškega blaga. Pravijo, da bo pustil veslo in večno močo; hišico si bo postavil na zdravi trdini. Kar pojdem, sreča ne čepi za pečjo.«

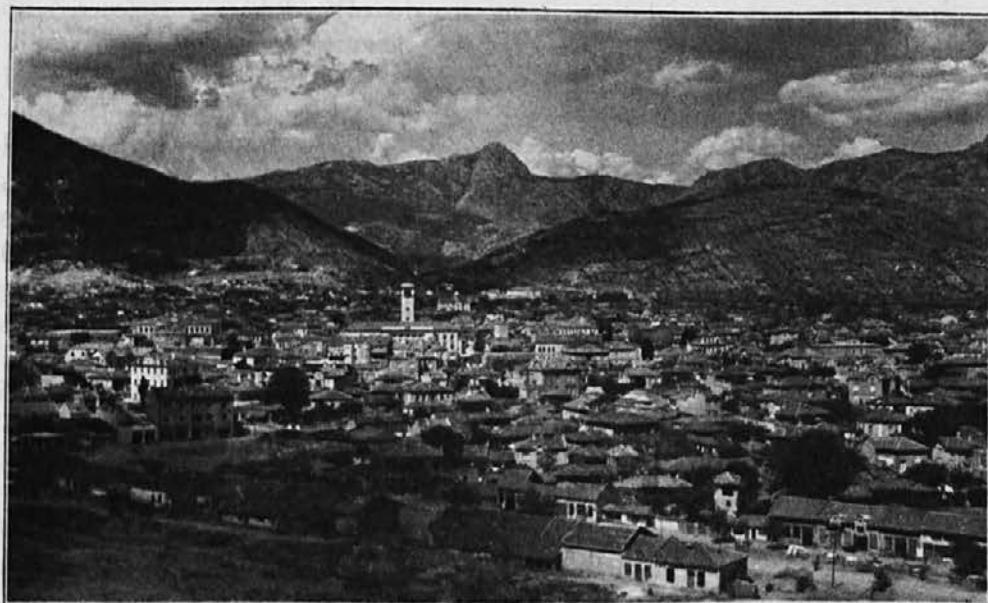
»Nikar ne lakóمني! Pomni, da je to blago krivično pridobljeno. Božja volja je, da mine v vodi!« svari poslednjič mati neposlušnega sina in se boječe prekriža.

Tako odrine drzni brodnik na stržen; z močnimi udarci poganja in vodi čoln, za vsakim pljuskom se zablešči srebrast curek. Morda naleti nocoj na dragocen tovor, ki so se ga polakomnili

ob zadnji nevihti požrešni valovi, morda potegne h kraju utopljenca z mošnjikom suhega zlata za pasom. Kdo ve! Jezerišče krije nekatero tajnost... Zelenkasti bliski slinijo nemirne valove, ki jih po malem vrtinči in burka neurna sapa. Nekje jekne žaloben pisk močvirske ptice, ki išče varno zavetje sredi jelš. Vodna planjava postaja brezmejna in neznana. Tudi čoln ne posluša; prednji krivci in nadevki se neprestano zapletajo v žabno in bičje. Upehani brodnik, ki ga mrazi grozničava negotovost, s trudom zavrne čoln iz nevarne gošče in ga zopet zastrumlja na čisto, za hip se nasloni na ak in nehote zavriska proti goričevski strani, nato na cesarski mah in nazaj na kamniško prijezerje. Toda medel vrisk ne najde prijetnega odziva. Stari prevoznik Brgamuc je gotovo že priklenil svoje premočene pruke na prevaljski bliznič; poti so tako poplavljenе, kdo bi še blodil v kvatrni noči po neprijazni vodi!

Končno vendar! Čoln zadene na trdinsko zemljo, les in dlan se oddahnetá. Brodnik s čavljem pretiplje grezasto dno, pomakne čoln do skulaste vrbe in vnovič preišče zakotlje. Vihar razmetuje prva prgišča dežja, bliski se motajo okoli staruhastih jelš, valovi se prerivajo ob nadevkih čolna. Prstinarjevemu fantu se zdi, da je zadel na nekaj nenavadnega; po vztrajnem prizadevanju se mu posreči, da dvigne mošnjasto stvar. Blisk radovedno preseka temo in osvetli veliko, napihnjeno miš; groza in strah pretreseta brodnika, da urno vrže nezaželeno crknino nazaj v vodo. Resnično, začetek ni kazen!

Ves nevoljen odrine Prstinar na globljo vodo. Morda bo tam več sreče, kdo razume varavo igro valov. Brodnik razburjeno suje z akom po vodi; tu naleti na spolzko koračo, tam na gnil izvršek. In še, in še... Toda medtem se je vihar strahotno razbučal. Bliskavica slepi oči, križem lije z neba; grom, žvižg in vihranje se menjavajo drug za drugim. Brodnik omahuje, njegova dlan je vsa premrla, komaj da čuti veslo in drog. Že se hoče vrniti domov, čoln postaja nezanesljiv... Zdajci dvigne iz kalne vode čarobno dragotino, podobno pravljicnemu lišpu. Med zlatimi členčki se iskrijo kamenčki, žive iskre se luščijo iz njih.

Sliven.

»Poškét! To je plen,« se pridusi Prstinar in potegne ak k sebi. Komaj seže s trepetajočo roko po brezimnem zakladu, ki ga obliva zagoneten soj, že se vse zaziblje, čoln, stržen in jezerišče. Vode se hipoma ujedo, nevarno brezno zazeva pred čolnom — povodnjak se znajde kraj njega. Mokri, rusasti lasje padajo v kocastih pramenih na orjaška ramena, pod ščetinastimi obrvi mežika dvoje zlokobnih očes. Žveplena slina se cedi iz čeljusti jezerskega moža. Brodnik se brezupno ozira okoli sebe. Toda zaman, pogibel je tu! Na strženu jezljajo tisočeri plamenčki, duše utopljenec se dramijo in terjajo pravico. Povodnjak se dvigne v čoln in srdito veli:

»Ker si nas motil v pokoju kvatrne noči, se boš za kazen kot večnik potikal po jezerišču ter z vihro plašil in odganjal vsakogar, ki bo hlepel po naših zakladih na strženu!«

Med glušočim treskom prevzamejo maščevalne sile ubogega brodnika, ki odreveni in mine v neurju...

*

Tako se v kvatrnih nočeh, morda vsakih sto let, prikazuje nesrečni večnik na jezerišču; sam samcat stoji v čolnu, ki ga nosi od bistriških vretij čez bevške mahove na stržen. Brez konca in kraja je njegova vihra.

Lepe, toda nenavadne ljudske izraze te črtice naj pojasnimo: zrnice = žitne njive; blata (mn.) = blatna, barsko dno; vretje = izvir, kjer voda vre; kršljikovec = vrsta divje vinske trte dimaste barve; lesenjača = baraka; pritiska = otiska, rana od pritiska, na zmečkanem udu; razveznjen = razsušen; teralnica = del čolna, na katerem so pritrjene stremenice, ki držijo veslo; zaočje = zadnji del čolna; zakotlja = zatoki vode po koticah; žabna = vrsta bilja; nadevek = nadev, zunanje lesene obloge čolna; zastrumljati = čoln pravilno naravnati; ak = drog, gorenjsko: jak (sorodno nemški Haken), ak pomeni tudi skalo, gorski vrh; pruke = splav, ploh, zbit iz desk; bliznjic = kratko bruno, kratek čoln; skulast = krastast, skula = tvor; korača = lubje; poškét = kletvica kakor šembran, šembran človek.

Op. ur.

VEČER

Ioan Čampa

*Drevesa v parku so otožno tiha.
Dan onemel je, zvezdnato nebo
pa zvésto trudno váruje zemljo
in slednja stvar spokojnost mehko diha.*

*Midva med cvetjem hodiva počasi
in drugega nocoj ne veva nič,
ko da sva kakor veter ali ptič
in v srcih najinih nemir se glási.*

*Nikdar se nisva še tako čutila,
kot se nocoj in sam Bog vé, zakaj
ne moreva vrniti se nazaj
in rada večno bi tako hodila.*

*Poslej drug k drugemu se več ne vrne:
nekdo med nama tiho je obstal
in bo usodo najino koval. —
Nad nama zvezde jokajo srebrne.*

ŠTIRINAJST DNI PO BOLGARIJI

Silvo Kranjec

6. Ob Črnem morju.

Ko smo po tridnevni vožnji v avtobusih v Kazanliku končno stopili na vlak, nam je ta sprememba prav dobro déla. Vse drugače je, če se človek lahko po mili volji pretegne in prestopi v udobnem železniškem vozu, kakor pa če mora cele ure sedeti prikovan na svoj sedež. Potem pa še tresenje, ki smo ga po slabih cestah in gorskih ridah užili več ko dovolj! Dokler v Bolgariji ne bo dobrih cest, se železnici še ni treba bati avtomobilske konkurence. S cestami pa imajo za zdaj še večji križ kakor ga imamo pri nas. Če pomislimo, da je imela Bolgarija ob osvoboditvi pred 60 leti komaj 2500 km slabih turških cest, je bilo treba veliko veliko dela, da so to omrežje do danes skoraj podesetorili. Zlasti odkar je bilo leta 1920 uvedeno obvezno delo namesto obvezne vojaške službe, ki so jo Bolgariji mirovne pogodbe prepovedale, so delavski obvezniki ali »trudovaci« zgradili več tisoč kilometrov dobrih cest. Leta 1935 je bilo v prometu že 18.000 km cest, v delu pa novih 7000 km. Modernih avtomobilskih cest pa menda še ni med njimi, vsaj mi smo videli na vsej poti le okoli 10 km dolgo asfaltirano cesto med Varno in carskim dvorcem Evksinogradom. Cestnim razmeram in kmečkemu značaju dežele primerno je imela Bolgarija leta 1936 šele 3000 oseb-

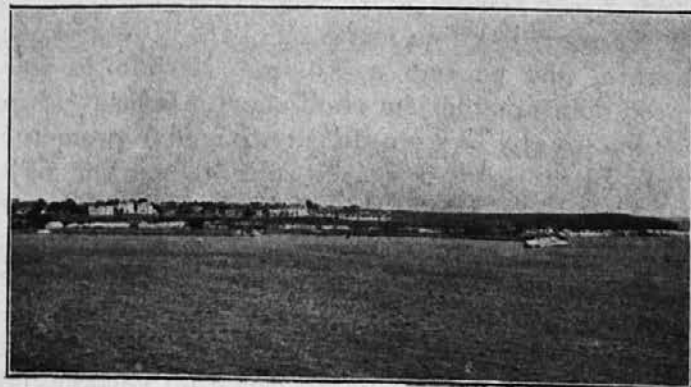
nih in 750 tovornih avtomobilov, medtem ko je imela Slovenija sama takrat 2000 osebnih in 800 tovornih (vsa Jugoslavija 11.000 in 3000). Tudi z železnicami je imela Bolgarija težko delo. Od Turkov je podedovala komaj 541 km proge, kar pa je bilo vse zasebna last. Polagoma je država vse proge odkupila in pridno gradila nove, tako da ima današnja Bolgarija čez 3000 km železnic, od tega je samo dobrih 400 km ozkotirnih. Da je to omrežje premajhno, kaže že primera z našo državo: pri nas pride na 1000 km² 40 km, v Bolgariji pa samo 27 km proge. Za izpopolnitev omrežja potrebujejo še okoli 2000 km železnic, ki so že po večini izmerjene ali celó v delu.

Železniška proga od Kazanlika proti vzhodu do Zimnice, kjer se priključi na glavno progo, ki pelje od Plovdiva čez Staro Zagoro v Burgás, je povsem krajevnega značaja. Naš vlak je vozil počasi skozi lepo kazanliško dolino, držeč se večinoma njenega severnega roba blizu balkanskih gorá. Le pri prvi postaji, Tulovu, smo se približali Tundži, ki teče po južnem delu kotline. Tu smo križali transbalkansko progo, ki vodi iz južne Bolgarije (Stara Zágora) v severno (Trново-Ruse) čez Balkan v drzno speljanih ridah in predorih, tako da pravijo temu delu proge »bolgarski Semmering«. Najdalje na sever smo prišli pri Tvrđici, kjer je važen prehod čez Balkan, nato pa smo se spustili skozi ozko sotesko v »Slivensko polé«, ki se široko odpira proti jugu. Tja se pri Jambolu obrne Tundža in teče skoraj naravnost v meridionalni smeri, dokler se na turških tleh pri Odrinu ne združi z Marico. Slivenska dolina je dobro obdelana, ob robu obdana od samih vinogradov in tudi gosto obljudena. Zato se je tu razvilo edino večje mesto, ki ga imajo podbalkanske kotline razen Sofije.

Sliven (30.000 prebivalcev) ima lepo lego v znožju razoranih »Sinjih kamnov«, kakor se imenujejo gole apnenske planine, ki so s svojimi ostrimi sencami res videti bolj ali manj sinje barve. Zanimivo je, da imajo v teh gorah tudi več jam s kapniki. Posebno viden je med njimi vrh B'lgarka (1181 m), še višja je na severozahodu od mesta Čumerna (1535 m), ki slovi zaradi lepega razgleda kot »balkanski Rigi«. Sliven ima ime od sliv in je zelo staro mesto, ki se prvič omenja že v 12. stoletju. V turški dobi je že slovelo po suknerski in puškarski obrtnosti, ki ima, podobno kakor v Karlovu, gonilne sile v mnogih potokih, ki pritekajo iz planin v ozadju. V resnici je Sliven rojstni kraj in še danes važno središče bolgarske tekstilne industrije; tu je tudi državna tekstilna šola.

Tekstilna industrija zaposluje skoraj polovico vsega tovarniškega delavstva v Bolgariji; nanjo so Bolgari po pravici ponosni, ker je povsem domačega izvora in dela samo z domačim kapitalom. Njen oče je slivenski »fabrikadžijata« Dobri Železkov, ki se je rodil tu leta 1800. Bil je sin revnih staršev, postal je kmalu sirota in zrasel v veliki revščini. Fant pa je bil podjeten, začel je trgovati z domačim suknom in platnom in, ko je po vojski leta 1892 zbežal v Rusijo, je spoznal tam pravo tekstilno industrijo. Sam je izumil nove stroje in začel izdelovati razno blago. Medtem je sultan Mahmud II. začel uvajati v Turčiji svoje reforme. Razgnal je janičarje in uvedel redno vojsko ter uradništvo po evropskem zgledu. Za oboje je bilo treba veliko uniform in bolgarska tekstilna domača obrt je doživela svojo »konjunkturo«. Tudi Dobri Železkov jo je izrabil in se vrnil iz Rusije. Ker je bil izvoz strojev strogo prepovedan, je iztihotapil lesene modele pa tudi posamezne dele strojev v volno zavite čez mejo, v Slivnu pa jih je zopet sestavil in odprl svojo tovarno. Sultan, kateremu je moral predložiti vzorce blaga, je bil z njim tako zadovoljen, da mu je leta 1836 s posebnim fermanom dovolil razne olajšave. Tovarna je dobro uspevala in zaposlovala do 500 delavcev, samih Bolgarov. Zato je pa rasla zavist domačih Turkov, ki so začeli dolžiti Železkova zvez z revolucionarji. Po smrti Mahmuda II. so res dosegli, da so mu tovarno vzeli in podredili turškemu upravitelju. Seveda je bilo njenega napredka sedaj konec, Železkov pa je leta 1865 razočaran umrl, ne da bi dočakal osvobojenja svoje domovine in svoje tovarne.

Med mnogimi borci za svobodo Bolgarije, ki so bili doma v Slivnu, je najslavnejši Hadži Dmiter, ki je padel leta 1868 v boju s Turki. V Slivnu stoji še njegova rojstna hiša, njegov grob pa kažejo na dvorišču cerkve sv. Nikola. Mi smo videli samo lep spomenik, ki so mu ga postavili

Carevo.

na glavnem trgu, kajti naše bivanje v Slivnu je bilo zelo kratko. Prišli smo tja prav za prav le kosit, nato smo se takoj odpeljali naprej, ker smo morali v Zimnici prestopiti na brzovlak, ki vozi iz Plovdiva v Burgás. Ko smo se med čakanjem malo sprehodili okrog postaje, sem imel prvič priliko videti nasade bombaževca, ki ga v južni in vzhodni Bolgariji vedno bolj gojé. Začeli so s to kulturo šele leta 1912, a leta 1932 so imeli že dobrih 8000 ha nasajenih z bombaževcem, to je desetkrat toliko kakor pri nas v Jugoslaviji. Letni pridelek je znašal skoraj poldrugo tono vlaken, ki so sicer kratka, a po kakovosti baje ne zastajajo za ameriškim bombažem. Vlada to kulturo na vse načine podpira in upa, da bombaža kmalu ne bo treba več uvažati.

Iz Zimnice smo drveli z brzovlakom najprej proti severovzhodu po ravnini, ki jo namaka pritok Tundže s turškim imenom Azmak. Prva postaja je bilo staro mestece Karnobat, kjer so veliki sejmi najboljše bolgarske volne, kajti v okolici gojé izvrstno pasmo ovac. Blizu balkanskih gorá, ki so tu že zelo nizke, smo prešli razvodje med Egejskim in Črnim morjem in se ob Aitoski reki spustili proti jugovzhodu k Burgáskemu zalivu. Še prej smo se ustavili v Aitosu, od koder vodi važna cesta čez nizki Kamčijski Balkan na sever v Provadijo in Varno.

Nekaka nervoznost se je polastila vseh, ko smo se bližali morju, ki smo ga že čutili v zraku. Kmalu smo se vozili med velikima obalnima jezeroma ali lagunama, ki se širita zadaj za Burgásom, in, ko smo zavozili na lepi novi kolodvor, smo videli v daljavi tudi pravo Črno morje, isto, ki so ga pred več kakor 2000 leti pozdravili Ksenofontovi vojaki z veselimi vzkliki: »Thálassa, thálassa!« Po pravici smo se spomnili starih Grkov, saj so njihovi sledovi na črnomorskih obalah še vedno živi in ne nazadnje tu v Bolgariji. O tem pričajo ne le krajevna imena Aitos, Anhialo, Mesembria, Sozopol, Vasiliko, Ahtopol i. dr., ampak tudi tisoči Grkov, ki še danes živé tod.

Burgás je edino mesto na obali, ki ni grškega izvora, ima pa tudi grško ime. Nastalo je šele pred dobrim stoletjem okoli starega trdnjavskega stolpa (pyrgos = stolp) in zaradi ugodne prometne lege hitro raslo. Burgáski zaliv je namreč najgloblji na vsej zahodni obali Črnega morja; v širini 12 km sega skoraj 15 km daleč v celino. Zato je postal Burgás naravno pristanišče nove Bolgarije. Ob osvoboditvi je imel komaj 3000 prebivalcev, čez deset let se je to število več kot podvojilo. Še bolj je prišlo mesto do veljave, ko je leta 1890 dobilo železniško zvezo z zaledjem,

leta 1903 pa novo moderno pristanišče. Ko je Bolgarija po svetovni vojski zgubila izhod na Egejsko morje in se je na drugi strani romunska meja grozeče približala Varni, je Burgás postal glavna trgovinska luka zlasti za uvoz, ker leži najbliže Sredozemskemu morju. Tako je leta 1935 uvozila Bolgarija skozi Burgás 112.000 ton blaga, skozi Varno pa le 50.000 ton; pri izvozu je razlika manjša: skozi Burgás je šlo 140.000 ton in skozi Varno 118.000 ton. Naj tu omenimo nekaj številčk o bolgarski zunanji trgovini, od katere gresta dve petini po morju, dve petini po železnici in ena petina po Donavi. Lansko leto sta bila uvoz in izvoz po vrednosti skoraj enaka, vsak pet milijard levov. Zanimalo nas bo zlasti danes, da je šlo od izvoza 43% v Nemčijo, od tam pa je prišlo kar 55% uvoza (delež Jugoslavije pri bolgarskem izvozu je bil samo 0,7%, pri uvozu pa 0,5%).

S priselitvijo mnogih trgovcev pa tudi beguncev iz zgubljenih pokrajin se je po vojski število prebivalstva v Burgásu potrojilo in znaša sedaj čez 40.000 duš, med temi precej Grkov. Ta razvoj bi bil najbrž še hitrejši, ako bi ne bil Burgás dolgo na slabem glasu zaradi malarije, katero leglo so slana jezera in močvirja v okolici. Danes je ta nadloga skoraj odpravljena, vendar so nas zelene mreže na oknih opozarjale, naj se varujemo nadležnih komarjev. Kot novozgrajeno trgovinsko mesto Burgás nima posebnih zanimivosti. Čudovit je mestni park na strmi obali, od koder vodi k morju lepo kamnitno stopnišče, podobno tistemu, ki vodi na Marjan iz Splita. Po večerji na verandi tik parka, kjer je igrala vojaška godba (kapelnik je v naši družbi brž dobil rojake — Čehe), smo šli kmalu spat, kajti drugi dan nas je čakala naporna pot v Strandžo planino, kamor je vleklo zlasti naše fitogeografe in botanike.

Stranža planina je valovito sredogorje, ki se vleče vzhodno od Tundže proti Črnemu morju. Skrajni odrastki na severu segajo prav do burgáškega zaliva, na jugovzhodu pa se iztezajo skoraj do Carigrada. Preko tega gorovja gre sedanja turško-bolgarska meja, a tako, da je večji in višji del z glavnim vrhom Magiada (1031 m) na turški strani. Severni del Strandže je pokrit z velikimi hrastovimi gozdovi, ki so ponekod pravi pragozdi, čeprav so med balkansko vojsko leta 1912/13 precejšnje dele izsekali, južni del ima pa kraški značaj. To svetu odmaknjeno ozemlje je bilo včasih pribežališče hajdukov in je še danes zelo redko naseljeno, dasi so po vojski naselili semkaj mnogo beguncev iz turške Tracije.

Drugo jutro nas je odpeljala cela kolona burgáških taksijev proti jugu. Po ozkem nasipu med

morjem in močvirnim Mandrenskim jezerom smo prišli na gozdnato planoto in sedaj je šlo po slabi cesti gor in dol, dokler se nismo opoldne ustavili v Carevu. Carevo je novo bolgarsko ime za grški Vasiliko, tako se imenuje kraj ob majhnem zalivu, kjer so poleg opuščenega starega grškega mesteca zgradili novo naselbino za traške begunce. Za silo prirejeno pristanišče je za izvoz hrastovega lesa, ki ga sekajo v gozdovih Strandže. Po skromnem domačem kosilu smo se peljali naprej na jug. Prave ceste je kmalu zmanjkalo. Vozili smo zdaj na celem skozi krčevine zdaj po prvih začetkih ceste, ki jo gradé »trudovaci« proti turški meji. Delavci — vojaki v platnenih kratkih hlačah in belih jopičih z uvezenim bolgarskim levom — so nas pozdravljali z veseljem »Urá!« Njihov poveljnik, širokopleč kapetan — ko je zvedel, da sem Jugoslovan, se mi je predstavil kot »rojak« iz Bosiljgrada — je bil o našem prihodu obveščen in se nam je uslužno pridružil. Naša vožnja se je končala na širni jasi sredi gozdov, kjer leži vas Bálgari. Znana je po »estinarkah« ali ognjenih plesalkah (od grške besede hestia, t. j. ognjišče). Ognjeniples je ostanek starega poganškega česčenja ognja, čeprav ima na zunaj krščansko obliko. Enkrat na leto, na praznik sv. Konstantina, zažgó pred cerkvijo velik kres, po vasi gre procesija z duhovnom in ikonama sv. Konstantina in sv. Helene, zraven pa igrajo na gajde (mehove) in tolčejo na bobne. Ko je kres zgorel, plešejo stare žene ob divji godbi okrog kupa žerjavice in nazadnje tudi po žerjavici, ne da bi se opekle. Ob našem obisku sicer takih umetnosti nismo videli, a skupina starih žená v narodni noši s preslicami v rokah — te so bile razen majhnih otrok edine doma — je bila dovolj zanimiva. Pri pogledu na te ljudi, njih bivališča, nošo in orodje, bi si človek lahko mislil, da je prestavljen v slo-

vansko davnino, ako bi ga skupina zaprašenih avtomobilov ne spominjala na »motorizirano« sedanost.

Naš končni cilj je bila senčna soteska ob potoku pod vasjo, kjer so naši botaniki občudo-

Božidar Jakac: Ljubljanska stolnica.

vali v Evropi edinstveno »kolhiško floro«. Kot nestrokovnjak sem si zapomnil od vseh teh redkih rastlin samo dvoje imen, ki sem jih slišal s posebnim spoštovanjem izgovarjati: *Rhododendrom ponticum* in *Daphne pontico*, dva daljna sorodnika našega sleča in volčina. Težko so se ločili botaniki od svoje »paše«, prijazni Bosiljgrajčan pa jim je slovo olajšal in ukazal svojim možem, da so okra-

sili naše avtomobile s celimi šopi volčina. Tako ozaljšani smo se vozili nazaj in, ker nas je priganjal mrak, smo bili v izbiri poti še manj izbirčni. Spuščali smo se v strme grape in plezali na drugem bregu navzgor, brez nezgode, tako da moram bolgarskim voznikom priznati, da nič ne zaostajajo za svojimi grškimi tovariši, ki jim je Sovrè v letošnji Mladiki napisal tako lepo spričevalo.

Ni čuda, da so nas po takem izletu pošteno bolele kosti; tudi vročina je prispevala svoje, saj smo bili približno v zemljepisni širini Plovdiva in Skoplja, v nosu in po životu pa se nam je lepil zoprni rjavkast prah. Poplaknili smo ga pri večerji, kjer smo se veselo presenečeni sešli z udeleženci etnografske ekskurzije našega kongresa, ki so ta dan dospeli v Burgás iz Plovdiva preko južne Bolgarije. Med njimi smo zlasti veselo pozdravili našega slavnega rojaka Matija Murka, ki se je udeležil kongresa kot delegat in predsednik Slovanskega ústava v Pragi.

Prireditelji so modro ukrenili, da je za tem najbolj napornim dnevom našega potovanja prišel njegov najzložnejši dan: vožnja po morju do Varne. Sredi dopoldneva smo se vkrcali na »Evdokijo«, udoben majhen parnik, ki nosi ime carjeve sestre, kneginje Evdokije. V velikem loku smo zavili proti jugu, kjer se ob vhodu v zaliv dviga na koncu strmega polotoka ribiško gnezdo Sozopol, stara grška Apollonia, ki so jo leta 610 pr. Kr. ustanovili Grki iz Mileta — vodil jih je baje Anaksimander, eden izmed znanih sedmerih modrijanov. Apollonia je slovela po Apolonovem svetišču z velikim kipom tega boga, ki so ga Rimljani odvedli v Rim na Kapitol, ko so mesto leta 72 pr. Kr. zavzeli in oplenili. Po pokristjanjenju je Apollonia dobila ime Sozopol in bila še v srednjem veku važno pristanišče. Danes pričajo o stari slavi le še ostanki obzidja in — Grki, ki tvorijo polovico prebivalstva v mestu. Podobno lego ima na severni strani burgáškega zaliva mestece Anhialo ali z bolgarskim imenom Pomorje. To izvira iz 4. stol. pr. Kr. in je bilo tudi trgovinska luka, dokler ni postalo morje preplitvo za vedno večje ladje. Današnje Pomorje slovi po dobrem vinu in po velikih solarnah, ki se belijo okoli mesta in dajejo na leto 15 do 20 milijonov kilogramov soli. Najbolj slikovito lego ima pa mestece Messemvria (bolg. Nésebr), ki leži 12 km severno od Pomorja na malem otoku, zvezanem po ozkem jeziku s celino. Zadaj za njim se spušča v morje Eminska planina, zadnji odrastek Balkana, in varuje mesto pred severnimi vetrovi, tako da je na teh sipinah idealno kopalnišče, ki ga obiskuje mnogo tujcev.

Messemvria je menda najstarejše mesto v Bolgariji, kajti njegova zgodovina sega 2500 let nazaj. Prvotno je bila tu traška naselbina; grško ime so ji v 7. stoletju pr. Kr. dali Dorci iz Megare; Herodot, ki je mesto sam obiskal, piše, da je bila Messemvria edina dorska naselbina ob tej obali. Tudi v bizantinski dobi je mesto cvetelo in cesarji so ga pogosto obiskovali. Pravijo, da je vsak bizantinski cesar tu zidal svojo cerkev, zato ima mesto še danes 40 cerkvá, v katerih je mnogo dragocenih umetnin.

Od rtiča Emine, kjer se končuje balkanski greben, gre obala skoraj v ravni črti proti severu in ne nudi nobenih zanimivosti. Zato smo se še zadnji radovedneži spomnili na obed in šli v spodnje prostore, kjer se je trdovratno držalo nekaj potnic, odkar je postalo morje malo bolj živahno. Vendar ta dan ni zaslužilo svojega slabega imena; Črno morje se namreč ne imenuje »črno« zaradi barve (tako sinje kot naš Jadran pa le v resnici ni), ampak zaradi viharjev, ki so zlasti v zimski dobi pogostni. Okoli štirih popoldne so nas že klicali na krov, kajti pred nami se je širila ponosna »kraljica Črnega morja« — Varna.

7. V a r n a.

Varna je največje bolgarsko mesto ob Črnem morju in po številu prebivalstva (80.000) takoj za Sofijo in Plovdivom. K Varnénskemu zalivu, ki je za Burgáškim na zahodni obali Črnega morja najgloblji, se odpirajo pota iz severne Bolgarije, od dolnje Donave in iz Dobrudže. Zato ima tudi Varna častljivo starost. Že v 6. stoletju pr. Kr. so ustanovili tu Grki iz Mileta naselbino Odessos, ki se je razvila v živahno tržišče. Kasneje, pod rimsko oblastjo, je še bolj bogatela in imela veliko kovnico novcev. V zgodnjem srednjem veku je mesto trpelo zaradi vpadov barbarov, dokler ga ni leta 679 zavzel bolgarski kan Asparuh. Od konca 7. stoletja se mesto imenuje Varna in arabski zemljepisec Idrissi v 12. stoletju popisuje »Barnos« kot važno pristanišče. Bilo je v dobrih zvezah z beneškimi in dubrovniškimi trgovci, ki so uživali v Varni posebne pravice. Po razpadu druge bolgarske države je tu stoloval knez Dobrotič, po katerem je dobila svoje ime Dobrudža, a že leta 1391 so Varno po hudih bojih zasedli Turki.

Pod turško oblastjo je Varna le bolj životarila; šele v 18. stoletju je po zaslugi francoskih brodarjev trgovina nekoliko oživela. V 18. in 19. stoletju je bila Varna predvsem važna kot trdnjava. Rusi so jo večkrat obstreljevali, zlasti leta

1828, ko so jo po trimesečnem obleganju pred očmi carja Nikolaja zavzeli. Še danes kažejo v starih zidovih ruske kroglice, ki izvirajo menda od takrat. Za krimske vojske leta 1854 so se tu zbirale angleške in francoske čete, veliko vojakov pa je pomrlo za kolero, o čemer pričata lep mavzolej na katoliškem pokopališču in spomenik na tako imenovani Karantini na južnem koncu zaliva. V zadnji vojski leta 1878 so Turki mesto brez boja izročili, potem ko so bili na drugih bojiščih poraženi.

Po osvobojenju je začela iz stare turške trdnjave naglo rasti moderna Varna. Predvsem je nastalo v letih 1895 do 1906 novo veliko pristanišče, ki ga je zgradil sloviti zgraditelj marsejske luke Guérard; obenem pa je dobila Varna nove železniške zveze z zaledjem. Sicer je Varna imela prvo železnico v Bolgariji, ki jo je že leta 1867 zgradila neka angleška družba iz Varne v Ruse ob Donavi, toda ta je bila le za poštni in osebni promet med Zahodno Evropo in Carigradom, za domače gospodarsko življenje pa ni imela dosti pomena. V zadnjih štiridesetih letih se je prebivalstvo Varne skoraj potrojilo in hkrati tudi poslovanilo. Ob Jirečkovem času pred pol stoletjem je imela Varna med 25.000 prebivalci le nekaj nad 8000 Bolgarov, 6000 je bilo Turkov, 5500 Grkov, drugi so bili Armenci, Cigani, Španjoli i. dr. Na ulicah, piše Jireček, se je govorilo večinoma turški.

Zadnje, za Bolgarijo nesrečne vojske so Varno težko zadele. Z Dobrudžo je zgubila važen del svojega zaledja in prišla preveč na mejo, da bi mogla obdržati svojo vlogo v gospodarstvu. Kot trgovinsko luko jo je nadkrilil Burgás, Varna pa se je začela uveljavljati vedno uspešneje kot morsko kopališče in letovišče. Narava ji je dala vse pogoje za to, zlasti milo namorsko podnebje z bujnim rastlinstvom in pa več kilometrov dolgo peščeno obalo z najdrobnejšo mivko, zavarovano po strmem bregu pred severnimi vetrovi. V kopališki sezoni, ki traja dolgo v jesen, prihaja v Varno leto za letom več gostov, zlasti Čehov in Poljakov.

Ko smo se pozno popoldne izkrcali v Varni, so nas najprej odvedli v odkazane hotele, nato smo se pa začeli vsak po svoje razgledovati po mestu. Takoj se vidi, da je od stare Varne le malo ostalo, od srednjeveških stavb kažejo le že na pol porušeni stolp pri starinski cerkvi sv. Jurija, ki mu pravijo »Asparuhov stolp«. Veliko zbirko dragocenih izkopin od prazgodovinske do turške dobe hrani arheološki muzej v ženski gimnaziji, ki je za sofijskim najpomembnejši v Bolgariji. Za raziskavanje stare Varne in okolice sta si pridobila

Stolnica v Varni.

največ zaslug češka arheologa brata Škorpila. Danes vodi muzej arhimandrit Inocencij, ki se veliko bavi z ikonografijo; žal ne dobiva muzej menda nobene podpore od države.

Značilen znanik moderne Varne je novo veličastno kolodvorsko poslopje, nad katerim se dviga visok stolp z uro. Kolodvor stoji blizu obale na velikem trgu nasproti palači pristaniške uprave. Na prvi pogled je podoben burgáškemu kolodvoru in je res delo istega arhitekta. S trga pred kolodvorom se pride po Ohridski in Preslavski ulici navzgor na Trg nezavisnosti, kjer sta glavna pošta in mestno gledališče. Tu se začne Bulvar carja Borisa, glavna varnenska ulica z najlepšimi hoteli, restavracijami in trgovinami. Iz nje smo zavili na levo in prišli do palače trgovske akademije. Zastave in napisi so oznanjali, da je tod obrtno-industrijska razstava, to je del velesejma, ki se vsako jesen vrši v Varni, drugi del, kmetijska razstava, pa je nameščen v poslopju neke gimnazije. Za obisk je bilo ta dan že prekasno, odložili smo ga na drugi dan, takrat nam je pa — zmanjkalo časa.

Kmalu proti vzhodu od akademije se začne najzanimivejši del današnje Varne, to je njena kopališka četrt. Središče kopališkega življenja je »Morska gradina«, veliki mestni park nad obalo. Na levo od vhoda je razkošen kazino z veliko teraso, od koder je krasen pogled na morje. Posebno lepo je tu zvečer, ko ob bajni razsvetljavi igra vojaška godba neštetim gostom in sprehajalcem. Okoli kazina so razni informacijski uradi, menjalnica i. dr., nedaleč proč je zanimiv akvarij. Pravo kopališko poslopje stoji spodaj na peščeni obali in ima dolgo vrsto najmoderneje urejenih kabin z raznimi zdravilnimi pripravami. Onstran kopališča se park nadaljuje še kakor 3 km daleč; tudi varnenski park je okrašen s kipi zaslužnih

Bolgarov. Kopaljšče smo si drugi dan našega bivanja v Varni lahko od blizu ogledali, ne da bi motili kopalce. Bilo je namreč skoraj prazno; le nekateri najvztrajnejši športniki so se producirali, druge je pregnal občuten hlad. S kopanjem v Črnem morju smo imeli sploh smolo; v Burgásu nam ga je vzela Strandža, nato smo se veselili Varne, toda vreme se je sprevrglo, da smo hodili skoraj ves dan v površnikih, čeprav je bilo šele 28. avgusta.

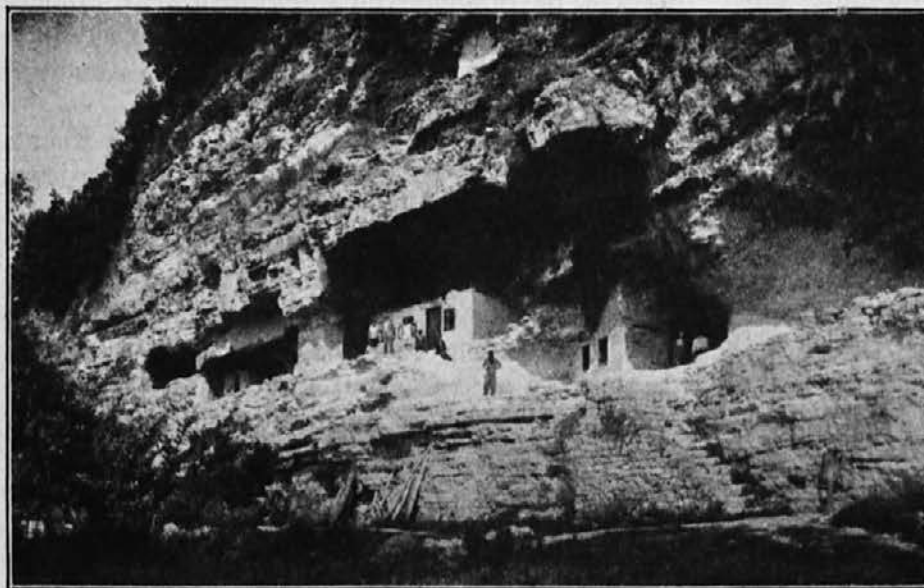
Zato smo pa imeli več časa in smo si ogledali tudi nekoliko varnensko okolico. Naša uradna ekskurzija se je ta dan končavala; na sporedu je bil le še izlet na Frangenski plató severno od Varne. Naši slovenski skupini se ni zdel posebno važen, historično zanimanje je mahoma prevladalo geografsko in složno smo sklenili, da obiščemo rajši mavzolej kralja Vladislava Varnenčika. Peljali smo se z mestnim avtobusom proti zahodu, kjer smo na mestni periferiji opazovali drugo, proletarsko Varno. Tu se vrsté borne kočé in kolibe, navadno še dosti slabše kakor so v naših »gramoznicah«, v njih bivajo večinoma bolgarski begunci iz Tracije, Dobrudže itd. Kakih 5 km iz mesta se dviga od ceste vstran proti Devnenskemu jezeru visoka gomila, ki so jo ravno prejšnje leto Poljaki izgradili v tako imenovan mavzolej Vladislava Varnenčika.

Varnenčik pravijo Poljaki svojemu kralju Vladislavu III. Jageloncu, ker je padel v boju s Turki pri Varni 10. novembra 1444. Komaj 16 let star je bil izvoljen tudi za ogrsko-hrvatskega kralja in je s pomočjo svojega vojskovodje Ivana Hunjadija leta 1443 osvobodil Srbijo in zmagovito

prodril do Sofije. Nato je sklenil s Turki premirje za deset let, ki ga je pa na prigovarjanje raznih svetovalcev odpovedal in šel jeseni leta 1444 zopet nad Turke. Njegova križarska vojska je šla ob Donavi navzdol, zanašajoč se na pomoč Bizantincev in beneškega brodovja, in prišla do črnomoške obale pri Varni. Toda pomoči ni bilo od nikoder, pač pa so se znašli pred trikrat večjo turško vojsko, ki jo je vodil sam sultan Murat II. Kljub temu se je zmaga že nagibala na krščansko stran, dokler ni smrt kralja Vladislava, ki si je v mladostni drznosti upal predaleč, zmedla križarjev, da so se spustili v beg. Hunjadi je zaman skušal oteti kraljevo truplo, ki so ga baje Turki pokopali na bojišču, vendar njegov grob ni bil nikoli točno dognan.

Po osvoboditvi so hvaležni Bolgari postavili na mestu kraljeve smrti kamniten spomenik z napisom, da je tu padel »Vladislav Jagelonski, polski i ugarski kralj za vera i za slobodata na B'lgarija«. Spomenik še stoji zadaj za gomilo, v kateri so bili po izročilu pokopani kralj in njegovi sobojevniki. Pročelje gomile krasi poljski, bolgarski in ogrsko-hrvatski grb z latinskim posvetilom »Vladislav Varnenski«. Znotraj je kapela, ob straneh pročelja pa vodijo kamnitne stopnice na planoto vrh hriba, kjer se dviga daleč viden obelisk s križem na vrhu. Pročelje pokriva kamnitna plošča, v katero je v rdeči in črni barvi vrezan načrt bitke, ki se je bila tu 10. novembra 1444. Če človek primerja načrt s pokrajino okrog sebe, ima najbolj nazoren zgodovinski pouk, ki si ga more misliti.

Po vrnitvi v mesto smo izstopili na trgu pred katedralo, ki je lepa starejša stavba v bizantinsko-romanskem slogu. Zanimal nas je obelisk pred cerkvijo, na katerem smo brali, da je postavljen v spomin žrtvam bratomorne vojske s Srbi leta 1885. Hoteli smo si ogledati tudi cerkev, pa smo se komaj zrnili noter. Vršila se je slovesna liturgija za pravoslavni Veliki Šmarin in cerkev je bila polna vernikov, samih mestnih ljudi in skoraj do polovice moških. To me je začudilo, ker gneče v pravoslavni cerkvi dotlej še nisem videl. Službe božje je bilo kmalu konec, nakar je sam metropolit v sijajnem ornatu prišel na sredo cerkve in začel govoriti. Večina ljudi je ostala tudi pri pridigi, nekateri so pa

Samostan Aladža pri Varni.

začeli odhajati. Z njimi smo šli tudi mi, ker se nam je mudilo v kopališki kazino, kjer smo imeli kosilo.

Popoldne smo jo ubrali proti severu, kjer je kakih 17 km daleč od Varne znameniti Aladžá-manastir. Z avtobusom smo se peljali po cesti ob Morski gradini in sredi lepih vil ob obali. Kmalu smo videli spredaj na desni carski letni gradič Evksinograd, malo pred njim pa smo zavili na levo in se dvigali vedno više. Od Kestriča dalje, kjer so kmečki fantje in dekleta plesali sredi vasi bolgarski narodni ples »horo«, smo se vozili po slabi hribovski cesti z mnogimi ovinki, da smo se komaj izogibali nasproti prihajajočim vozilom. Toda bolgarski vozniki so se tudi tukaj skazali in srečno smo se pripeljali pred strmo skalnato steno sredi gozda. V to steno so v dveh nadstropjih izdobljene celice in cerkvice s slabo ohranjenimi freskami, od katerih ima samostan ime Aladžá (t. j. pisani) manastir. Zgoraj na skali visi star zvon, v cerkvi pa stoji še oltar, na katerem se enkrat na leto, na dan sv. Trojice, vrši bogoslužje. V bližini je temna votlina, »temnata peštera«, v kateri je po izročilu bival apostol Andrej, ko je tu oznanjal krščanstvo. V votlini so se našli novci iz dobe cesarja Justinijana (6. stoletje), verjetno pa izvira samostan še iz časov prvih kristjanov in jim je bil v turški dobi zopet za pribežališče.

»Pisani« samostan je nekaka bolgarska narodna straža tik ob romunski meji, ki je samo 6 km oddaljena proti severu. Drugo »stražo« so takrat gradili na višini nad njim bolgarski turisti, namreč nov planinski dom. Brž smo se povzpeli gor in odprl se nam je čudovit pogled na širo morje in na Dobrudžo. Popoldansko sonce je zlatilo njeno obalo tja do rtiča Kaliakre, sredi obale pa smo dobro razločili mesto Balčik; razumel sem, zakaj gradé ravno tukaj nov planinski dom, da bodo vsaj od daleč gledali izgubljeno deželo, ki je vsakemu Bolgaru tako pri srcu.

Pri vračanju smo v Kestriču zavili na levo in prišli naravnost k obali v letovišče Sv. Konstantin. Ime ima od starega samostana, katerega cerkvice s čudodelnim studencem je na pol v zemlji, kakor so jih morali kristjani v turški dobi graditi. Sredi bujnega rastlinstva stojé tu hoteli in vile bogatinov, pa tudi otroški domovi in zdravilišča, ki so jih postavile razne strokovne organizacije na združni podlagi. »Kobperativa« (zadruga) sem videl tu in drugod po Bolgariji tolikrat napisano, da se mi zde Bolgari pravi umetniki združnega življenja.

Mimo Evksinograda, kjer smo od daleč občudovali lepe nasade — gradič sam je bolj skromen — smo se že v temi vrnili v Varno.

Ta večer je bil zadnji našega skupnega potovanja, kajti uradna ekskurzija se je tu v Varni razšla. Nekateri so se bili poslovili že opoldne pri kosilu, večina se nas je zbrala pa še pri večerji, kjer smo se zahvalili našim vodnikom in gostiteljem. Vrstile so se razne zdravice; ker so bili v večini Poljaki, se je najbolj razlegala njihova: »Sto lat, sto lat niech żyje nam!« Z željo, da se vsi vidimo na petem kongresu slovanskih geografov in etnografov, smo se razšli na vse vetrove.

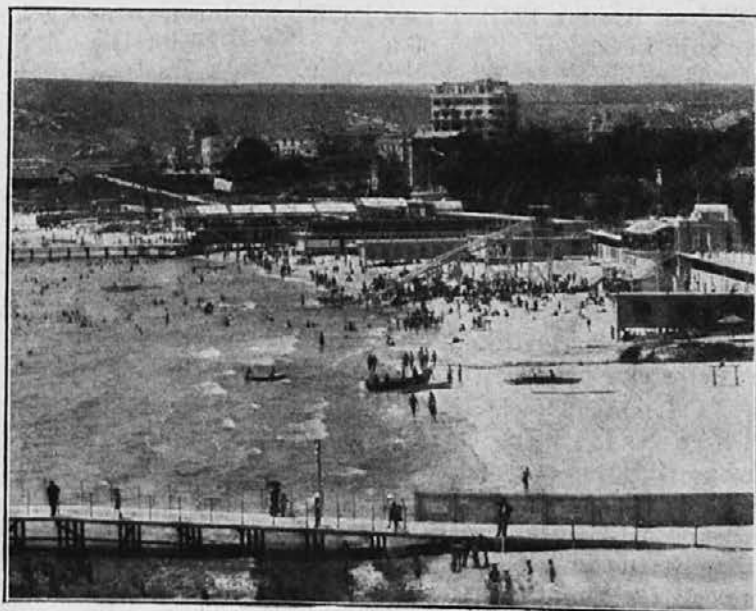
Toda slovenski štiriperesni deteljci se še ni mudilo domov. Ko smo bili že tako daleč, smo sklenili, da gremo pogledat še naprej k dolnji Donavi v Ruse, potem pa da se vrnemo pod Balkan in obiščemo staro prestolnico Trnovo. Na poti proti Sofiji smo si nameravali ogledati tudi iz bojov pred 60 leti znani Pleven. O tem, kar smo po severni Bolgariji zanimivega videli, pa morda drugo leto kaj več.

POLNOČ

Viktor Šonc

*Polnoč je kakor črna ptica V vetrovih daljnih ji peruti
razpela krila nad zemljo — trepečejo na sred nebá,
ko da bi varovala mrtve; med nebom in zemljo ujeta
tako vse strašno je temná! ne more sém, ne more tja.*

*Ah, moji dragi, dragi bratje,
ki groza vam strmi iz oči,
dvanaajst v zvoniku ura bije,
kje našli bomo pomoči?*

Kopališče v Varni.

P I S A N O P O L J E

SLOVENSKO LEPOSLOVJE V LETIH 1918-1938

France Vodnik

Pa tudi mladinsko pripovedništvo se je v tem obdobju lepo razvijalo. Poleg izbranih spisov naših klasikov (Erjavec-Flere) smo dobili čedno število pravljic, povestic in celó romanov.

Od starejših moramo na prvem mestu omeniti F. r. K. s. Meška, ki je razen nadaljevanja »Mladim srcem« (1922) izdal še »Volka spokornika in druge povesti« (1922), »Našim malim« (1925), »Mladini« (1927); s temi spisi se je pisatelj uvrstil med naše najboljše mladinske pripovednike. Manj primerna za otroke je »podzemna« povest »V deželi Čirimurcev« (1922), ki jo je spisal Ivo Šorli. Odlično pa je pisana knjiga »Deček brez imena« (1924) Vladimira Levstika in prav tako »Pravljice« (1932) Janeza Rožencveta. Dve lepi mladinski knjigi sta nadalje »Lovariša« (1934) Franceta Bevka in »Pasijonke« (1925) Ivana Dornika. Plodovit in nadarjen pisatelj je tudi Josip Ribičič, avtor »Kokošjega roda« (1924), »Polžje hišice« (1926), »Nane, male opice« (1937) in drugih. Uspešno sta se uveljavila nadalje Karel Širok, čigar »Slepi slavčki« (1922) so, žal, premračne podobe za otrokovo dušo, a so izraz močnega umetniškega doživljanja, in Josip Korban, avtor »Vitolilove železnice« (1923), »Iz mojih temnih dni« (1926) in »Mihčevega Mihca« (1929), ki razodevajo lep pisateljski dar. Daljše stvari sta izmed starejših pisateljev pisala predvsem Joža Lovrenčič, čigar »Tonca iz lonca« se še zmerom nadaljuje v »Vrtcu«, in pa Gustav Šilih, ki je po manj uspeli bajki »Nekoč je bilo jezero...« (1921) letos izdal obširen in spretno pisan roman z naslovom »Beli dvor«. Omeniti moramo še vrsto drugih, bolj ali manj nadarjenih avtorjev, med katere spadajo zlasti Ivan Albrecht (»Zelena livada« 1923), Franjo Roš (»Juretovo potovanje in še kaj« 1930), Gustav Strniša (»Harmonikar Binček« 1936, »Beli slon« 1937 itd.), Radivoj Rohar (»Violica Vera« 1930 itd.), Oskar Hudales (»Postelja gospoda Firbiha« 1936), Fran Milkovič (»Barake« 1936), Angelo Cerkvenc (»Ovčar Runo« 1937), Tilen Epih (»Fido« 1937) in seveda še mnogi drugi. Posebej naj navedem le še nekaj del ženskih avtorjev, »Brezdomce« (1934) M. Kokalj-Zeljeznove, »Mejaše« (1923) in »Pravljice« (1929) Ilke Vaštetove, Marije Jezernikove (»Medved godrnjavček« 1929, »Princesa Iza« 1933) in »Čevljarčka palčka« (1938) Sonje Severjeve.

Od mlajših pisateljev sta omembe vredna zlasti Tone Seliškar, čigar »Bratovščina Sinjega galeba« (1936) je uspel deški roman, boljši mimo »Rudija« (1929), ter Bogomir Magajna, ki je poleg »Brkonja Čeljustnika« (1935) napisal »Čudovito pravljico o Vidu in labodu Belem ptiču« (1937) ter pokazal mnogo izvirne domišljije. Lep donesek k naši mladinski literaturi je nadalje Mirka Kunčiča »Ptiček z dvema kljunčkoma« (1932), prav tako pa tudi

»Hribčev Gregec« (1938), povest iz turških časov, ki jo je spisal Venceslav Winkler.¹

III. Dramatika.

Že v uvodu smo na kratko omenili, da povojna dramatika po številu del presega skoraj vse, kar smo Slovenci poprej ustvarili na tem področju. Pa tudi, v kolikor gre za motive in odrski slog, pomeni naše dramsko leposlovje v tem obdobju viden napredek. To bi se pokazalo zlasti, če bi mogli pregledati in primerjati posamezna dela po vsebinskih in oblikovnih posebnostih. Vendarle pa bomo zaradi enotnosti tudi v tem poglavju ostali pri dosednji razdelitvi in načinu prikazovanja posameznih avtorjev.

1. a) Izmed starejših pisateljev, ki so umrli v tej dobi, je bil samo Ivan Cankar († 1918) velik dramatik. Po vojski smo dobili njegov prvenec z naslovom »Romantične duše« (1922), ki samo po sebi umevno ne predstavlja zrelega dela in razodeva zlasti oblikovne pomanjkljivosti; vendarle pa je to delo eno- in dvajsetletnega Cankarja značilno zato, ker nam prav dobro razkriva smisel »romantičnih duš« — to je ljudi, ki »stoje najglobokeje v blatu, a gledajo v nebo in sanjajo o lilijah« — in nam tako odpira pogled v vsebinske osnove in snovanje naše nove romantike, kakor se je imenovalo literarno gibanje na začetku tega stoletja.

Daleč za njim zaostaja po pomenu Ivan Lah († 1938), čigar tridejanska drama »Noč na Hmeljniku« (1921) je zajeta iz časov francoske okupacije, podobno kakor Finžgarjeva »Naša kri«. Vendarle pa se obe deli bistveno razlikujeta po vsebini — medtem ko je Finžgarjeva igra potrdilo »naše krvi«, predstavlja Lahovo delo v prvi vrsti slavospev tujim kulturoscem — pa tudi po klenosti izraza. Fran Milčinski († 1932), ki je že pred vojsko napisal več del v dramski obliki, je bil naklonjen zlasti »pravljicnim« igram, kakor kažejo že naslovi: »Mogočni prstan« (1923), »Vesela igra o žalostni princezinji« (1923) in »Krpan mlajši« (1925). Vendarle pa te igre na splošno zaostajajo za njegovimi prejšnjimi deli in kažejo, da avtor ni bil toliko dramatik in da mu je bila ta oblika le sredstvo, s katerim je skušal — celo v igrah, ki naj bi bile mladinske — popularizirati svojski humor in satiro. Tak občutek imamo tudi, ko preberemo »Dobrodelnost« (1919), veseloigro Fran Detela († 1926), ki pa je predvsem satira na napačno dobrodelnost. Avtorja, ki je zajemal bolj iz prebrane literature kakor iz lastnega dna, nam kažeta igra »Kristalni grad« (1919) in enodejanka »Za hčere« (1919), izvirni deli Antona Funtka († 1932), ki pa je bil dosti boljši kot prevajalec tujih dramatikov.

b) Mnogo boljši spored so nam ustvarili še živeči pisatelji. Med njimi moramo omeniti na prvem mestu F. S. Finžgarja, ki je v tem obdobju izdal ne

¹ V poglavju »Pripovedništvo« je na str. 431 za drugim odstavkom izostal stavek: Svojtven pripovednik je tudi Matija Malešič, ki nam je v povesti »Kruh« (1927) dal prvi leposlovni opis Slovenske Krajine, ki je ne le zanimiva pokrajinska, ampak tudi socialna podoba tamošnje zemlje. Razen tega je pisatelj, ki rad vpleta med pripovedovanje lirične izpovedi in razmišljanja, napisal še povesti »Živa voda« (1927), »Tam za goro« (1927) in »Izobčenci« (1935).

samo predelano »Verigo« (1919), ampak tudi nekaj novih del, izmed katerih je najboljša »Razvalina življenja« (1920). To delo je mračna realistična podoba kmečkega življenja ter nam z vzgojnim poudarkom odkriva eno najhujših naših ran, alkoholizem ter njegove pogubne posledice. Iz sodobnih socialnih razmer pa se je rodila njegova »Nova zapoved« (1936), to je zapoved žrtvujoče se ljubezni do bližnjega, posebno do tistih, ki trpe pomanjkanje. Razen tega pa je Finžgar napisal tudi burko z naslovom »Vse naše« (1922), ki naj bi služila »trenutkom oddiha«. Po okolju, ki ga opisuje, mu je podoben Cvetko Golar, čeprav se sicer bistveno razlikujeta tako po gledanju na življenje kakor tudi po umetniških sredstvih. Golar je v prvi vrsti pisec veseloiger, ki pa so zasnovane bolj na folklori in zunanjih ljudskih značilnostih kakor na psihologiji, kar dokazujejo »Vdova Rošlinka« (1925), »Zapeljivka« (1925) in »Dve nevesti« (1932). Razen tega avtor tu in tam ne pozna meje med humorjem in spolzkostjo, kateri se je najbolj približal pač v »Zapeljivki«. Vse to je poglavitni vzrok, da se mu je ponesrečil tudi poskus resne kmečke drame, kakršna naj bi bila »Dekle z rožmarinom« (1931). Semkaj spada bolj ali manj tudi Janez Jalen, dasi je začel pisateljvati šele kasneje. Poleg trilogije »Dom« (1923), »Srenja« (1924) in »Bratje« (1930), ki pa je le bolj navidezna — posameznih del ne veže v celoto nič razen idejnega poudarka o stopnjevanem pomenu občestva družine, občine in človeštva — je pisatelj napisal še enodejanko z naslovom »Nevesta« (1929) in dve ljudski igri: »Grobove« (1936), ki utegnejo postati nadomestilo za »Mlinarja in njegovo hčer«, ter norčavo predpustno burko »Lesena peč« (1936). Delo trajne vrednosti je zlasti »Dom«, s katerim nam je Jalen ustvaril domačijsko dramo, ki pomeni obogatitev našega ljudskega in narodnega sporeda.

Iz kmečkega okolja je zajeta tudi drama Antona Novačana z naslovom »Veleja« (1921). Tako se imenuje glavna junakinja, ki deloma kot žrtev okolice deloma kot plen lastne nebrzdane narave živi »onstran dobrega in zlega«. Ta poudarek, ki je očitno izraz pisateljevega naturalističnega gledanja na življenje, je še vidnejši v »Hermanu Celjskem« (1923), kakor se imenuje prvi del njegovega nedokončanega »dramatskega mozaika« v treh delih z naslovom »Celjska kronika«. Zdi se, da je pisatelj namenoma segel v dobo renesance, ker nam ni hotel ustvariti le zgodovinsko igro, ampak v prvi vrsti podobo človeka silnika, ki pa ga moramo z etičnega vidika imenovati samosilnika. Isti zgodovinski dogodki tvorijo ozadje tudi »Veroniki Deseniški« (1924), tragediji Ottona Župančiča, ki je napisana v verzih in se odlikuje po blesteči pesniški lepoti. Tudi njemu je zgodovinski motiv predvsem sredstvo, da z njim izrazi tragiko človeka, ki niha med ljubeznijo in dolžnostjo. Obe deli, izmed katerih je prvo bolj teatralično, a drugo bolj pesniško, moramo šteti med uspehe naše povojne dramatike.

Tri dramske slike, posvečene spominu Ivana Cankarja, obsega »Umetnikova trilogija« (1921), literarno-prigodniško delo Alojza Kraigherja, ki pa se človeku upira ne le zaradi nenavadnega pojmovanja pietete, ampak tudi zaradi oblikovnih nedostatkov. Resnejši umetniški poskus je vojna drama

»Na fronti sestre Žive« (1929), v kateri pa gre v prvi vrsti za ljubezenski spor v družini. Drama se konča tragično, tako da mož ubije ženo, ki mu je branila ljubezen s sestro Živo, strežnico v vojaški bolnici. Naslov moramo potemtakem razumeti simbolično, čeprav je drama zasnovana in razrešena na naturalistični osnovi. Isto velja tudi za »Blodnje ognje« (1934), igro iz meščanskega življenja, ki jo je spisal Iv o Š o r l i. Pisatelj nam odkriva v nji pokvarjenost meščanske družbe, ki pa jo skuša vsaj deloma utemeljiti s socialnimi razmerami. »Blodnji ognji« so podoba nedovoljene strasti, kateri se vda mati odraslih otrok, dokler je ne iztrezni katastrofa, sinov samomor.

Značilno povojno delo je verižniška komedija »Kirke« (1922), v kateri nam je Alojzij Remec dramsko upodobil čas po prevratu. Bolj zanimiv oblikovni poskus kakor vsebinsko prepričevalna je »Magda« (1924), tragedija zapeljanega dekleta. Preprostejši in stilno manj napredni so »Užitkarji« (1923), žaloigra iz kmečkega življenja, ki pa bo najbrž preživela ne samo prej omenjeni deli, ampak tudi romantično igro »Zakleti grad« (1926). Mračno podobo življenja na kmetih je ustvaril F r. K s. M e š k o z dramo »Pri Hrastovih« (1921), ki nam kaže predvsem moralni propad družine. Delo je zasnovano izrazito naturalistično. Pozneje se je Meško obrnil k romantično-verski igri. Tako vsaj bi lahko še najbolje označili njegov božični misterij z naslovom »Henrik, gobavi vitezi« (1934), ki ima za osnovo legendarni motiv iz dobe križarskih vojsk. Manj dramatičen in tudi pesniško manj dognan je pisatelj »Pasijon« (1936) ali velikonočni misterij, kakor imenuje Meško to svojo nabožno igro.

Medtem ko se je Meško s tema dvema igrama oddolžil zlasti sodobnemu gibanju, ki stremi za poglobitvijo ljudskega gledališča, ima pa »Azazel« (1921) Ivana Preglja globlje korenine v pisateljevi osebni in hkrati splošni duhovni problematiki našega časa. Ta duhovna drama se sicer godi v dobi Jezusovega bivanja na zemlji, a je kljub zgodovinskemu ozadju v prvi vrsti simbolična podoba boja med mesom in duhom, med temo in lučjo. Razen tega je treba poudariti slikovitost izraza, ki pa pogosto prehaja v liriko in daje delu romantičen značaj. Še močneje je poudarjena ta artistična poteza v igri »Salve virgo Catharina ali Ljubljanski študentje« (1928), ki je zajeta iz življenja jezuitskih dijakov v baročni Ljubljani, torej v času in okolju, v katerem se godi tudi dejanje povesti »Peter Markovič«. Razen teh dveh iger je napisal Pregelj v tej dobi tudi besedilo za romantično opero »Komposteljski romarji« (1925).

Izrazit predstavnik povojne slovenske dramatike je Stanko Majcen, čigar dela so po zunanjem okolju večinoma podobe vojnih grozot, medtem ko je njihova vsebina izraz borbe za novega človeka. Po »Kasiji« (1919), družabni in psihološki drami iz dni prevrata v Beogradu, so sledile kar zapovrstjo: sanjska igra z naslovom »Dediči nebeškega kraljestva« (1920), ki je zajeta iz življenja vojnih sirot in je morebiti najizrazitejše delo našega ekspresionizma v drami; dalje tri enodejanke »Za novi rod« (1922), ki v na videz malo dramatični podobi s pomočjo bistroumne analize prikazujejo največje napetosti v ljudeh, »Apokalipsa« (1923), vizionarna podoba zasliševanja pred vojnim sodiščem, in »Prekop« (1925, Mladika

1935), drama v petih dejanjih, ki je zajeta iz okolja barjanskih kmetov. Iz vojnega okolja je zajeta tudi Franceta Bevka enodejanka »V globini« (1922), ki se godi v strelskem jarku in je v bistvu obračun dveh bratov, od katerih je eden drugemu prevzel ženo. Bevka zanima v tem delu predvsem človek zver. Lik narodnega odpadnika pa nam je upodobil v »Kajnu« (1925), ki je vrh tega zanimiva in pretresljiva slika razmer na Primorskem v povojni dobi. Delo ima vrednost predvsem kot simbol narodne bolečine, vendar moramo priznati avtorju prav tako spretnost v oblikovanju. Pisatelj ljubi poleg psihološke analize zlasti močne zunanje učinke.

Kot dramatik se je uveljavil nadalje Pavel Golia, čigar »Bratomor na Metavi« (1935) je upoštevanja vredna kmečka igra, čeprav nas zelo moti ne le prerazvlečenost dela, ki mu manjka prave dramske napetosti, ampak tudi prisiljeno in tendenčno razlaganje te zgodbe o Kajnu in Abelu, češ da take razločke v značajih povzročata katoličanstvo in svobodnjaštvo kot dva nasprotujoča si in tekmujoča principa vzgoje in duhovne izobrazbe v našem narodnem občestvu. Umetniško veliko šibkejša je veseloigra »Kulturna prireditev v Črni mlaki« (1935), ki je namenjena predvsem dobrodušni zabavi, medtem ko ji za satiro, kar naj bi bila, manjka zlasti duhovne ostrine. Precej smisla za humor pa tudi dramskiče nadarjenosti je pokazal Fran Lipah z veseloigro »Glavni dobitek« (1930). Razen tega je v tej dobi napisal dve enodejanki, bolj lirično »Cvetje bajam« (1922) z orientalskim motivom in prizor »Gospod poročnik« (1929), ki se godi na kmetih med vojsko.

Od avtorjev, ki so nastopili že pred vojsko ali med vojsko, moramo omeniti še Rudolfa Golouha, čigar »Kriza« (1927) je ena izmed prvih povojnih dram s socialnim motivom. Semkaj sodijo tudi »Viničarji« (1937), delo Joža Pahorja z aktualnim sodobnim problemom. Materinski ljubezni, ki se oklene tudi slepega otroka, pa je posvečena dvodejanka Marije Kmetove z naslovom »Mati« (1918).

2. a) Izmed avtorjev, ki so nastopili šele po vojski, sta umrla dva. Obžalovati moramo zlasti prezgodnjo smrt Antona Leskovca († 1930), čigar dela pomenijo nedvomno obogatitev naše dramske literature. Najbolj znana sta »Dva bregova« (1928), ki sta zajeta iz socialnega okolja beračev. Socialna drama je tudi »Jurij Plevnar« (1927), le da nam pisatelj v tem delu odkrije svet tovarniških delavcev. Vendarle pa mu to sociološko okolje ni toliko v idejne namene dela, ampak mu je le okvir za drame človeških usod, za katere mu v prvi vrsti gre. To se zlasti jasno čuti v simbolični drami z naslovom »Kraljična Haris« (1928), kjer se je avtor v želji po zadnji skrivnosti najdalje umaknil iz zunanjega sveta. Nekaj del je ostalo še v zapuščini, tako zlasti ljudska igra »Vera in nevera«. Leskovca moramo šteti med najizrazitejše dramske talente v tem obdobju. Tega pa, žal, ni mogoče trditi o Ivu Severju († 1931), ki je poleg ponesrečene tragedije »Slavica« (1928), napisane v slogu zapoznele romantično-simbolične igre, objavil tudi misteriozno alegorijo o »Prešernu« (1925) s patetičnim podnaslovom »misterij slovenstva«.

b) Od živih avtorjev naj omenimo najprej nekaj osamljenih začetniških poskusov. Semkaj spadajo

odlomek iz drame Milana Fabjančiča z naslovom »Pod kamnom« (1922), ki obravnava podoben motiv kakor Novačanova »Velega«; tragedijo žene, ki mora živeti z invalidom. Začetniško delo je tudi »Morje« (1924), drama, ki jo je spisal Zvonimir Kosem. Pri prvem poskusu je ostal najdalje Janez Žagar, čigar »Vrtinec« (1925), drama ljubosumja z motivom dveh bratov ima nekatere dobre dramske nastavke. Več vztrajnosti pa tudi dramskega smisla je pokazal Makso Šnuderl, čigar realistično-simbolična drama z naslovom »Pravljica o rajski ptici« (1930) nam prikazuje tragedijo vojnega ujetnika, ki najde ob povratku ženo poročeno z drugim. Zabavno-satiričnega značaja pa so pisateljeve »Lopovščine« (1938), trije skeči z epilogom. Prav tako moramo priznati dramsko nadarjenost Igorju Vidicu, ki je razen lirične epopeje z naslovom »Ave patria« (1925) objavil še »La Gironde« (1935), dramske slike iz vélike, to je francoske revolucije.

Sicer je bil eden najplodovitejših dramatikov po vojski Angelo Cerkvénik, čigar »ekspresionistične« drame so kljub vsemu zanimivejše mimo njegovih pripovednih spisov. Takole so si sledile zapovrstjo: »V vrtincu« (1925), tragedija v sedmih slikah, zajeta iz območja spolnega življenja, prav tako kakor »Očiščenje« (1927) in »Greh« (1928) — dela, v katerih se lažiduhovna romantika prepleta s plehkim naturalizmom. Proti neredu v družbi pa se obračata tragi-komedija iz uradniškega življenja »Roka pravice« (1928) in vojna drama »Kdo je kriv?« (1934). Vse njegove drame so ohlapno zgrajene in s »slikami«, ki naj zakrijejo v bistvu fabulistično osnovo, samo na zunaj posnemajo ekspresionizem. Močnejši oblikovalec je Bratko Kreft, čigar »Celjski grofje« (1932) predstavljajo najbolj zrelo dramsko delo mlajšega rodu. Pisatelj je dal delu podnaslov: drama iz življenja srednjeveških fevdalcev, katerim so tlačanili naši predniki. S tem je hotel podčrtati tendenco, ki jo delo ima in ki je tudi nič ne prikriva, pa tudi nasprotje svojega dela z drugimi, ki so bila napisana že pred njim na osnovi iste snovi, a v bolj romantičnem pravcu. Podoben namen ima tudi »Velika puntarija« (1937), dramska kronika iz leta 1573, ki pa po dramski napetosti zaostaja za prejšnjim delom. Odrsko močni, čeprav etično ne docela prepričevalni so »Malomeščani« (1935), vesela slovenska legenda, kakor avtor sam označuje svoje delo, ali boljše, tragikomedija denunciantstva. Dejanje se godi v prvih mesecih svetovne vojske. Podobna prizadevanja v svojih delih kaže tudi Jože Kranjc, pa je oblikovno šibkejši. »Katakomba« (1934) so drama proletarskega sveta, ki je pomembna predvsem kot ogledalo današnjih socialnih razmer. Simbol časa naj bi bil tudi »Direktor Čampa« (1935), vendar se v tem delu tako imenovani kolektivni motivi družbe, katero bi avtor rad pokazal hkrati v njenem političnem, vzgojnem in socialnem prerezu, tako neenotno prepletajo z vprašanjem osebnih usod, da je dramskiče kaj malo prepričevalno. Boljša je veseloigra »Detektiv Megla« (1936), komedija iz našega političnega življenja. Vprašanje »mladih« in »starih« je načel tudi Ivo Brnčič v svoji drami »Med štirimi stenami« (1937), ki pa kljub nekaterim močnim dramskim prijemom v celoti ni prepričevalna, posebno zato ne, ker je bolj ideološka kakor psiholo-

ška, in to je vzrok, da je na eni strani vse dobro, plemenito in svetlo, a na drugi vse slabo, pokvarjeno in temno. Vrh tega se ponekod čuti Krležev vpliv, medtem ko okolje spominja na Milčinskega (Ptički brez gnezda). Dve socialni drami je napisal tudi Tone Čufar: »Polom« (1954), ki na podoben način razkrinkava družbo, katero deli na poštene proletarce in pokvarjene kapitaliste, in komedijo »Ameriška tatvina« (1955), ki nam prikazuje lahkotno življenje višjih slojev. Prav tako skromna socialna slika so »Brezdomci« (1956) Emanuela Kolmana. Resnejše delo pa je »Kreflova kmetija« (1957), s katero nam je Ivo Potrč pokazal pretresljiv primer socialne resničnosti našega časa.

Posebno mesto v naši povojni dramatikavi zavzemajo dela nekaterih predstavnikov prve povojne generacije. To so predvsem pesnitve v dramski obliki, kakor bi še najbolje lahko imenovali drame Mirana Jarca, ki so napisane v verzih in ponajveč v simbolični obliki podajajo razna duhovna doživetja. To so: »Izgon iz raja« (1922), »Ognjeni zmaj« (1923), »Vergerij« (1929) ter fragmenti iz pesnitve z enakim naslovom (1932). Odlomek iz simbolične drame »Moje kraljestvo ni od tega sveta« (1922) je objavil tudi Jernej Stante, ki je poleg tega napisal »dramatično pesem« z naslovom »Mlada Breda« (1925), ki se po vsebini naslanja na motiv narodne pesmi, a je sicer svojska vizija večnoženskega. V rokopisu je ostala avtorjeva dramska pesnitev »Noč« (1926). Popolnoma pa je zapustil tla resničnega dogajanja Slavko Grum v svoji groteskni alegoriji »Dogodek v mestu Gogi« (1930). Delo, ki je na pol drama, na pol pantomima, predstavlja nekak fantastičen privid človeške podzavesti. Na Pregljeve groteskne enodejanke spominja »Upornik« (1927), dramski prizor, ki se godi popoldne v kotu kavarne. V majhnem baskiškem mestu na Španskem pa se godi dejanje drame z naslovom »Lopez« (1932), ki jo je spisal Vladimir Bartol. Toda to okolje je služilo avtorju le za okvir, v katerem nam je — v nekoliko nejasni alegoriji — hotel naslikati propad velikega človeka sredi majhnih razmer. Tudi to delo je bolj mozaik slik kakor pa drama. Severjevim misterioznim alegorijam so podobne drame Ivana Mraka s »heroičnimi« naslovi: »Mona Gabrijela« (1930), »Slepi prerok« (1933) ter še neobjavljene: »Lincoln«, »Čajkovski«, »Kleist« itd.

Med pomembnejše drame povojnega rodu pa je treba šteti »Kadar se utrga oblak« (1936), delo Joka Žigona. Poleg izrazito dramske gradnje te realistično-simbolične drame, katere dejanje se godi med današnjim polumesčanstvom na Slovenskem, ter klenega, čeprav nekoliko preveč literarnega jezika, moramo poudariti tudi veliko нравno resnobo tega dela. Prav tako prepričevalno se je uvedel v naše slovstvo Stanko Cajnkarič, čigar »Potopljeni svet« (1938) je drama odpada od Cerkve in zopetne vrnitve k Bogu, polna žive sodobne problematike ter napisana v lepem pesniškem jeziku.

Niti duhovne niti umetniške izpovedi rodu ne predstavljajo nekatere ljudske igre, ki pa so vendarle značilne za to obdobje in pomenijo nekajkrat celo obogatitev naše dramatike. Semkaj spada predvsem »Voda« (1932), komedija iz kmečkega življenja, ki jo je spisal Joža Vombergar. V tej igri, ki je

napisana s satirično ostjo proti podeželski konservativnosti, je dobro orisano zlasti kmečko okolje. Za njo zaostaja satirična veseloigra »Zlato tele« (1934); v nji je pisatelj uporabil motiv posmrtninskega zavarovanja, ki mu služi za kritiko ljudskih značajev in družbe. Poskus resne drame je »Vrnitev« (1932). Delo je osnovano na motivu, ki ga poznamo že iz Šnuderlove »Pravljice o rajski ptici«, dasi se obe deli precej razlikujeta med seboj. Dve ljudski igri je napisal tudi France Brenk, ki ga zanimajo predvsem koroški motivi. »Koroški tihotapci« (1935) so igra iz dobe bojev za Koroško, v kateri pa se z motivom tihotapcev nekoliko neorgansko družijo narodnostne težnje. Ob petnajstletnici plebiscita pa je spisal »Poslednje ustoličenje« (1935), nekako slovesno ljudsko igro z dejanjem iz dni poslednjega ustoličenja v zgodovini Slovencev leta 1414. Ljudsko-vzgojnega značaja sta nadalje dve verski igri Edvarda Gregorina, izmed katerih je »V času obiskanja« (1935) nekak dramatiziran pasijon, medtem ko je »Kralj z neba« (1936) bolj božičen misterij. Misterij, ki nam prikazuje nastanek božje poti na Brezjah, je tudi najnovejše delo F. S. Finžgarja z naslovom »Uslišana« (1938). K tej skupini je treba prišteti nadalje številne igre Davorina Petančiča, izmed katerih naj navedem na primer »Igro naše fare« (1935), »Miklovo Zalo« (1935) ali pa »Naša apostola« (1936). Vse te igre so namenjene predvsem igranju na prostem in neredko posnemajo staro duhovno igro.

Temu namenu služijo tudi mnoge izdaje starejših del, tako zlasti Romualdov »Slovenski pasijon« (1934) iz leta 1721 in razne igre Andreja Drabosnjaka, na primer »Igra o izgubljenem sinu« (1934) ali pa »Božična igra« (1935). Semkaj spadajo prav tako nekatere dramatizacije, izmed katerih naj omenim zlasti Kuretovo prireditev Jurčičevega »Jurija Kozjaka« (1936). Mimogrede naj omenim tudi, da smo v tem obdobju dobili kar dve dramatizaciji Cankarjevega »Hlapca Jerneja in njegove pravice« (Skrbinšek 1923; Delak 1932). Prav tako je omembe vredna Delakova prireditev Jurčič-Kersnikovih »Rokovnjačev« (1936), boljša od starejše Govekarjeve.

Na koncu naj dodam še kratek in nepopoln pregled mladinskih iger. Najplodovitejši pisatelj te vrste je nedvomno Pavel Golia, ki je sam napisal mladinskih iger za cel spored. Najboljša med njimi so pač »Petrčkove poslednje sanje« (1923), ki posrečeno združujejo svet otroške domišljije s pesniško lepoto in vzgojnim jedrom. Za njo zaostajajo narodno-propagandna »Triglavska bajka« (1927), božična »Betlehemska legenda« (1928), dalje veseli pravljici »Princeska in pastirček« (1931) in »Jurček« (1932), pa tudi »Srce igračk« (1932) in »Sneguljčica« (1937). Poleg pravljličnih motivov poudarja rad tudi socialnost. Igre za mladino so pisali nadalje France Bevk (Bedak Pavlek 1925), Ivan Albreht (Sestrica gre in Takih pet za mladi svet 1932), Milan Skrbinišek (Božji volek in drugi 1933), Josip Ribičič, ki je poleg otroške igre s petjem »V kraljestvu palčkov« (1922) napisal zbirko »Igric« (1927), in drugi. Na splošno prevladujejo v tej mladinski dramatikavi razni pravljlični motivi († Ivan Lah: »Pepeluh« 1926; Tiran Ernest: »Čudežne gosli« 1924; Marica: »Kralj Matjaž« 1921; R. L. Petelinova: »Žaromil« 1938),

dalje motivi versko-vzgojnega značaja (Sekovanič Krizostom), zlasti pa taki, ki so primerni za razne praznike in proslave. Poleg Miklavževih iger (Ivan Rojec: »Tončkove sanje na Miklavžev večer« 1920; † Ivan Lah: »Miklavž prihaja« 1924), dalje božičnih (Josip Korban: »Božična pravljica« 1923; Fran Lipah: »Božična pravljica« 1923), materinskih (Slavko Savinšek: »K mamic« 1922; »Zbirka iger za materinsko proslavo«) in narodno-vzgojnih, bolj tendenčnih († I. Lah: »Na narodni praznik« 1928; Manica Komar: »Na Vidov dan« in »Krst Jugovičev« 1956) itd. Žal, naša mladinska igra z redkimi izjemami ni še na tisti stopnji, kakor jo zahtevata vzgojni in estetski vidik.

NAŠE SLIKE

K JAKČEVIM RISBAM

Začetek novembra je odprl v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani svojo kolektivno razstavo slikar Božidar Jakac. Pokazal je po dveh letih nekaj izbranih del, ki jih je ustvaril ta čas: vrsto velikih oljnih portretov, več portretnih risb, veliko zbirko pastelnih slik in izbor risb, vsega ravno sto del. V motivih prevladujejo dolenske pokrajine, pa tudi iz ljubljanske okolice je dojemljivo umetnikovo oko izbralo venec zanimivih pogledov.

Jakca naši bralci prav dobro poznajo, saj smo jim ga že ponovno in prav izčrpno predstavili. Poznajo ga kot dobrega portretista, ki je ohranil v risbi ali sliki podobo brez števila oseb, ki stojé sredi našega javnega in zlasti še kulturnega življenja. Kot nedosežen mojster pastelne tehnike si je Jakac zlasti v pokrajinarstvu upravičeno pridobil sloves. Pa tudi motivno je obogatil naše pokrajinsko slikarstvo, saj je kot eden prvih pokazal Dolensko v vsej lepoti, zlasti pa domači kraj, svoje ljubljeno Novo mesto. Kot grafik je Jakac pred leti utiral prva pota med Slovenci. Njegovi lesorezi, njegove ujedenske in litografije so ga za dalj časa skoro izključno zajeli, tako da se je že zdelo, da se bo posvetil samo tej panogi umetnosti. Tako ni čuda, da je Jakac tudi eden naših najplodovitejših ilustratorjev, ki je okrasil s svojimi risbami in raznimi grafičnimi deli vrsto knjig. Sodeluje pri različnih ilustriranih mesečnikih, kakor je svojčas opravljal celó pri dnevniku ilustratorsko službo.

Ravno pred dvajsetimi leti je Jakac prvič razstavil v istem umetnostnem paviljonu, ko je ob koncu vojske mojster Jakopič priredil razstavo. Od te prve naše prireditve pa do danes je Jakac razstavljal v Ljubljani, drugod po Sloveniji in Jugoslaviji tolikokrat, da bi vedlo predaleč, če bi hoteli navesti imena vseh mest v Evropi in Ameriki, kjer so bile zastopane tudi njegove slike. V razstavnem katalogu so naštet ti kraji z letnicami razstav, seznam pa niti ni popoln, ker se avtor sam ne spominja več vseh prireditev, kjer je sodeloval.

Plodna je bila doba teh dvajsetih let Jakčevega ustvarjanja. Polna dela in truda, pa tudi uspehov, tudi priznanj. Jakopič mu je za katalog napisal nekaj prisrčnih besed kot uvod. Z njimi se spominja časov pred dvema desetletji in čestita Jakcu, da je ostal tako mla-

dostno zanosen in poln vere in zaupanja vase. Prav ta zadnja razstava je pokazala, da je razstavljalec res poln kipečega življenja, ki stremi navzgor, da najde poslednji in najbolj dovršeni izraz za vse lepo in dobro, kar umetnik išče na tem svetu in posreduje drugim v prečiščeni in posplošjeni obliki umetnine.

K. D.

P. Rénouard: **Invalidi**. Prizor iz velikega Invalidskega doma v Parizu kaže ta slika. Kdor je bil že v Parizu in si šel ogledat Napoleonovo grobnico v cerkvi tega doma, pozna to veliko stavbo, namenjeno v zavetišče in zadnje bivališče onemoglim vojaškim invalidom, ki so ostali brez svojcev in domačega ognjišča. Na dvorišču sedé ob zidu stari vojaki, ki so na stara leta našli v tem domu miren kotiček. Sami zaslužni veterani so tod zbrani, vsakdo med njimi ima po več odlikovanj, vsi so pa stari, nadložni in slabotni. Tudi pohabljeni so med njimi. Stare kosti si grejejo na toplem soncu, s starčevsko vdanostjo v usodo prenašajo breme poznih let, rane in oslabeledost telesa. In vendar se zdi, da so jim obrazi le zadovoljni, da radi še živé in se veselé tistih redkih dobrin, ki so ohranjene starosti, zlasti pa zlatega sonca, ki jim tako prijetno greje in oživlja kri. — Slika visi v Luksemburškem muzeju v Parizu.

K. D.

DOM IN DRUŽINA

MOŠKE ROKAVICE

Eliza Skalický

Že prihaja zima in vsi potrebujemo toplih rokavic. Zadnje čase si celó usnjene rokavice moremo napraviti sami, zlasti če smo se navadili varčevati pri vsem. S stvarmi, ki smo jih delali sami, imamo tudi mnogo več veselja. Poleg tega lahko prilagodimo, če šivamo rokavice doma, kraj popolnoma svoji roki. Često se namreč dogaja, da so naši prsti daljši kakor pri normalni roki, po kakršni so merjene kupljene rokavice.

Na sliki imamo dva para moških rokavic: usnjene iz sive jelenovine in kvačkane iz volne z usnjeno dlanjo.

Praden prikrojimo rokavice, napravimo obris roke. Potem lahko pri kroju prste podaljšamo ali skrajšamo, kakor je potrebno. Malenkost lahko popravimo tudi pri širini, to je pri delih, ki jih všijemo med prste.

Pri šivanju rokavic je treba paziti na to, da ozkih stranskih delov, ki jih všijemo med prste, pri šivanju ne raztegnemo; sicer se namreč prsti sučejo in ne ležijo ravno. Šivamo s prejico DMC št. 8. Za šivanje potrebujemo posebno šivanko, ki jo dobimo v trgovini za usnje. Rokavice obrobimo z ozkim usnjenim pasom. Če je usnje debelo, ga moramo na notranji strani z britvijo porezati, da je tanjše. Kraj je narisano na poli v tej številki.

Kvačkane rokavice na naši sliki so delane z debelejšo volno s kvačko številka 3.

Najprej delamo zapestje. Nasnujemo 20 petelj in delamo vedno v zadnji člen verižno petljo. To delamo

tako, da vbadamo, potegnemo nitko skozi zanko in hkrati skozi petljo. Delati moramo rahlo. Zapestje kvačkamo po debelini roke. Vrste za zapestje ležijo navpično. Ko imamo dovolj, zapestje sklenemo in petlje roba nabereemo. Rokavica na sliki ima 46 petelj v krogu. Če pa delamo rokavico iz tanjše volne, je število petelj večje (54 do 58). Pri nabiranju delamo tudi verižne petlje. Pri roki kvačkamo prav tako verižne petlje kakor v zapestju, samo da vbadamo sedaj v prednji člen in delamo vedno naokoli. (Vzorec v zapestju in na roki je za oko popolnoma drugačen, to pa zaradi tega, ker pri zapestju vbadamo v zadnji člen in vrste obračamo, pri roki pa vbadamo v prednji člen in delamo naokoli. Ko smo napravili 3 vrste naokoli, začnemo dojemati za palec. Dojemamo pa tako, da kvačkamo eno verižno petljo v zrak, eno v delo in zopet eno v zrak — tako, da imamo za palec, če na vsaki strani in pri vsaki drugi vrsti po 7 petelj dojemamo, popolnoma nov trikot. To vidimo na risbi naše decembrske krojne pole. Trikot sklenemo in kvačkamo še 6 verižnih petelj v zrak v samostojen krog. Pri palcu v prvih vrstah snemamo dvakrat na znotranji strani. Ko je palec dosti dolg, snemamo pri vsaki tretji petlji tako, da tretjo in četrto hkrati nabereemo. Nekaj petelj pustimo, ki jih potem na šivanko nabereemo in zašijemo, da prst ni preveč koničast. Ko je palec narejen, nitko priklopimo zopet k palcu in nadaljujemo do prstov.

Kako se petlje za prste razdelijo, vidimo na naši krojni poli. Dolžino prstov je treba delati po roki. Prste na koncu snemamo prav tako kakor pri palcu.

Pri kvačkani rokavici na naši sliki je dlan obšita z usnjem. Prsti iz volne se zelo hitro obrabijo, obšiti z usnjem pa so zelo trpežni. To pa napravi vsakdo, kakor mu je všeč.

KUHARICA

Zdrobova zelenjadna juha.

Stresi v lonec dva osnažena in na kose zrezana pora, list karfijole, zelene in kolerabe, nekaj koscev korenja in debel paradižnik, vse pa zalij z 2 l vode in kuhaj eno uro. Nato razgrej v kozi za jajce surovega masla in stresi vanj tri do štiri žlice pšeničnega zdroba; mešaj, da nekoliko zarumeni, zalij s precejeno zelenjadno juho in vedno mešaj, da se zdrob lepo razpusti; ko juha četrť ure vre, jo stresi v skledo, v kateri si zmešala rumenjaki. Dobro premešano postavi na mizo.

Korenje z oljem.

Debelo korenje operi in ga kuhaj v zavreli vodi četrť ure. Nato ga ostrgaj in zreži na rezance. Razgrej v kozi dve žlici olja, prideni ščep sladkorja, da prav malo zarumeni, prideni korenje, pokrij ga in duši do mehkega. Nato ga potresi z žličico moke, prilij nekaj žlic juhe in kuhaj še nekaj minut.

Krompir s hrenom.

Skuhaj opran krompir. Kuhanega odcedi, olupi in zreži na liste. Zmešaj dve žlici nastrganega hrena, dve žlici olja, dve žlici kisa, eno žlico drobno zrezane čelule in peteršilja, eno kuhan in z vilicami zdrobljen krompir in nekoliko soli. Vse dobro zmešaj in stresi v skledo na zrezan krompir ter z vilicami narahlo zmešaj.

Nadevan pečen krompir.

Speci opran, srednje debel krompir. Pečenemu odstrani pokrovček in ga izdolbi. Takega stresi v lonec, ga osoli in prideni nekoliko surovega masla ali kisle smetane, s tem piréjem krompir zopet nadevaj. Pokrij ga z odrezanim pokrovčkom in postavi še za nekaj minut v pečico. Potem v prtiče zavitega in toplega postavi kot uvodno jed na mizo.

Cenena potica.

Nalij v lonček tri žlice mlačnega mleka, prideni žličico sladkorja in 2 dkg drožja. Zmešaj in postavi stran, da vzide. Deni v skledo, v kateri misliš stepati testo, 10 dkg surovega masla, $\frac{1}{2}$ l toplega mleka, dve žlici sladkorne sipe, žličico soli in približno $\frac{3}{4}$ kg moke. Vse to zmešaj, prideni vzišli kvas in eno jajce. Vse dobro stepaj in postavi na toplo, da vzide. Nato stresi testo na prt, ga tanko razvaljaj in polij po njem tri do štiri žlice razpuščenega surovega masla, potresi 10 dkg zmletih orehov, pest rozin, pest sladkorja, ki mu primešaj velik ščep cimeta, drobno zrezane limonove lupine, šest opranih zrezanih fig, ki si jih namakala eno uro v mrzli vodi, in za pest krušnih drobtin. Testo zvij in ga položi v dobro pomazan model, postavi na toplo, da vzide, ter ga pomaži s kavo ali z mlekom in speci.

Jabolka s kremo.

Pripravi jabolka kakor s snegom in, ko jih potrešeš z lešniki, jih polij z vanilijevo kremo. Ako hočeš, lahko naložiš vrhu kreme sladkorni sneg ter postavi v pečico, da se nekoliko zapečejo.

Božična kavna torta s kremo.

Mešaj 15 dkg surovega masla, 15 dkg sladkorja, tri rumenjake in nekoliko vanilije. Prilivaj počasi med mešanjem pet žlic močne črne kave. Naloži v tortni model otroške piškotke, in sicer tako, da se dno nič ne vidi. Po piškotkih namaži tanko kremo, nato zopet piškotke, kremo in piškotke. Na piškotke pa položi kak lesen krožnik ali kaj podobnega in obteži s težo $\frac{1}{2}$ —1 kg. Postavi čez noč ali vsaj nekaj ur na hladno, da se krema strdi. Nato odzemi obtežilo, vzemi od torte obod proč, jo položi na večji krožnik. Nadevaj torto ob kraju in po vrhu s stepeno osladkorjeno smetano in, če hočeš, jo okraši s čokoladnim ali kavinim bonbončkom. Za torto porabiš $\frac{1}{4}$ kg piškotov.

Božična torta z zarumenelimi lešniki.

Pripraviš jo prav tako, le da daš namesto kave eno žlico ruma in tri žlice zarumenelih, drobno zrezanih lešnikov.

Božične prestice.

Stresi na desko $\frac{1}{4}$ kg moke, 8 dkg sladkorja, 5 dkg surovega masla, eno jajce, nekaj zrn soli, tri žlice mleka in polovico pecilnega praška. Iz vsega tega napravi testo, razreži v koščke orehove velikosti, jih zvaljaj z rokami v okrogle, za prst dolge palice in napravi prestice. Narejene pokladaj na pomazano pekačo prst narazen (ker narastejo). Namaži prestice z raztepenim beljakom in speci.

ZABAVA IN ŠALA

IZDELKI IZ PAPIRJA

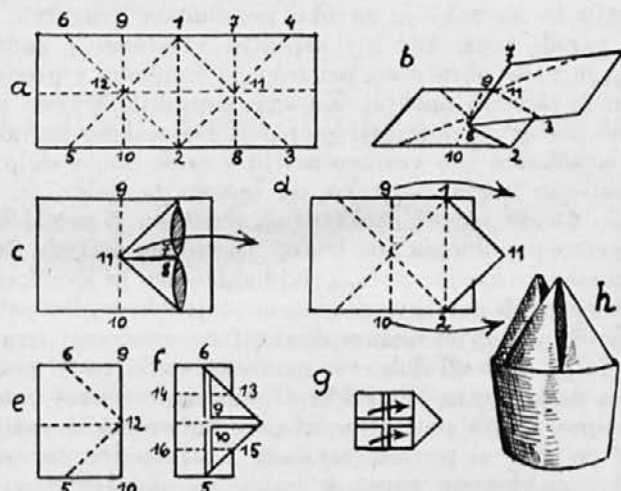
Škofovska kapa.

Za škofovsko kapo si moraš izbrati papir, ki bo nekoliko več kakor dvakrat tako dolg kakor širok. Najprej ga pregani po srednji podolžni 11—12 in srednji počezni gubi 1—2. Če zapogneš rob 2—3 na gubo 2—1, dobiš prekotnico 2—4. Drugo prekotnico (1—3) pa dobiš, če rob 1—4 preganeš na gubo 1—2. Na drugi strani narediš prav tako in dobiš s pregibom roba 2—5 na gubo 2—1 prekotnico 2—6, s pregibom roba 1—6 na gubo 1—2 pa prekotnico 1—5. Na obeh križiščih prekotnic (11 in 12) prepogni papir proti sredi. Pazi pa, da bosta obe gubi 7—8 in 9—10 lepo vzporedni s srednjo gubo 1—2.

Zdaj papir spet lepo razprostri in ga položi na mizo tako, kakor ti kaže naša risba a. Potem si oglej risbo b! Hitro boš sprevidel, da je treba desno polovico papirja preganiti okrog osi 1—2 proti levi strani, potem pa konec papirja zavihati okrog osi 7—8 nazaj proti desni.

Zdaj zapogni oba ogla 7 in 8 proti sredi, kot je razvidno iz risbe c. Preostali konec papirja zavihaj čez oba ogla in ju na ta način z njim prekrij. Potem pa obrni novo nastali ogel pri 11 proti desni in ga položi na mizo, kakor ti kaže risba d. Zdaj pa začnimo še z levo stranjo! Okrog osi 1—2 zasuci ves levi del proti desni, potem pa okrog osi 9—10 končni del spet zavihaj nazaj proti levi. Kakšno obliko moraš dobiti, ti pove risba e. Ogel 11 je spodaj. Zapogni zdaj oba ogla 9 in 10 po gubah 6—12 in 5—12 proti sredi. Potem pregani nastalo obliko še po obeh stranskih središnjih gubah 13—14 in 15—16 in primerjaj svoj izdelek z risbo f. Kakor kaže podoba g, moraš zdaj oba stranska dela po na novo narejenih gubah zavihati proti sredi in skrajni levi košček papirja zapogniti čez ostali del proti desni. Škofovska kapa je narejena, treba jo je samo še razprostrti, kakor ti kaže podoba h.

Za kapo res ni treba imeti posebne spretnosti, vendar pa ti povem, da boš le težko takoj uganel pravo mero, da bo kapa res uporabna. Najbolje bo vzeti nekoliko trši beli zavijalni papir in poskušati v raznih velikostih. Mogoče ti bo tvoje znanje za Miklavža kaj koristilo.

Rešitev ugank v novembrski številki.

Slovo. Abecedo treba razdeliti na pet delov. Število not pove, katero črko, notna črta pa, katero vrsto je treba vzeti. — Oj, z bogom, ve planine!

Vremenska napoved za november. Z abecednim kvadratom dobiš: Vseh svetnikov mraz, o Martinu topel čas.

Leposlovna črkovnica. Črke iz vsake vrste ti povedó pisatelja. Dobiš: Finžgar, Remizov, Ahacelj, Novačan, Camoens, Erjavac, Pregelj, Roge-rij, Evripid, Safarik, Ezekiel, Reymont, Erasmus, Nestroy. — France Prešeren.

Skrit pregovor. Danes meni, jutri tebi.

Važni dnevi. Arabske številke povedo črke iz imen mesecev, ki so na-

vedeni z rimskimi številkami. — Blagor jim, ki umrjejo v Gospodu!

Luč je ugasnila. Skupine črt, ki sežejo čez krog, povedo črke iz besede svečnik. Jemlji črke po številu črt in dobiš: Vse mine.

Grobovi. Vzemi iz prvih dveh imen prvi črki, iz drugih dveh drugi, iz tretjih dveh tretji itd., pa dobiš: Prah boš in pepel.

Številnica. Vzeti je treba iz vsake številke črko, ki jo pove naslednja številka. — Mladost je norost.

Brzjav. Vsaka peta črka nazaj v abecedi pri besedah s petimi črkami, vsaka četrta črka pri besedah s štirimi črkami.

Konec delo hvali,
konec delo kvari.

Odlomek iz zakonika. Najprej razrešimo podobnico: člen, osem, irt. Spodnje besedilo pa pove: izvzajem o, i, člen, e — kar da: Smrt.

Konjiček.

Za vse je svet dovolj bogat
in srečni vsi bi bili,
ko kruh delil bi z bratom brat
s prav srčnimi čutili. Gregorčič.

Kraji. Jeseni celo kača težje lovi. Črkovnica. Vzemi od zadaj vsako drugo črko, pa dobiš: Ura izgubljena ne vrne se nobena.

Brzjavka. Zadnje črke uredi po naslovu, potem ti skupine povedo rešitev: Cvenk večkrat pravico preprije.

Posetnica. Postopač in delomrznež.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Ljubljana, Poljanska cesta 28. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

VELIKO OTROK

Kaj misli naše ljudstvo o obilnosti otrok v družini. (Zbral Iv. Šašelj.)

Čim več piščet, bolj ponosna je koklja (več otrok, bolj ponosna je mati).

Črepinj (posodja) in otrok ni nikdar preveč pri hiši.

Deset umnih otrok — enajst sreč pri hiši.

Družina je tolika, da rojijo iz hiše kakor na žegnansko nedeljo iz cerkve.

Gredo otroci iz hiše kakor čebele iz panjev.

Ima otrok kakor čevljar kopit.

Ima otrok kakor je luknjic v rešetu.

Jih je (otrok) kakor mravljincev, ko gredo na božjo pot.

Kako da lesnike in otroci vsako leto obrode?

Kjer je v družini veliko otrok, je blagoslov božji v hiši.

Kruha in otrok ni nikdar preveč pri hiši.

Otrok ima toliko, kot bi jih rodile lesnike.

Vsak otrok prinese svoj kos kruha s seboj (pri rojstvu).

Zakon brez otrok — brez sonca dan.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Gorjup: Tovariško pesem še ugnetite, potem bo godna. Drugi so bolj ljudsko igranje z rimami, največ v škodo misli.

Ivan, Črnomelj. Ne bo priobčljivo. Plavate, kakor so delali pred moderno, in to vsebinsko in oblikovno. Saj nežno teče, a se nikjer ne zaiskri.

Zdravko Ounič. Ena mi je všeč in jo priobčimo.

Pesem brez domca.

Kje dom je moj, kje tih zapeček,
da bi gorkoto užival tam?
Že dolgo, dolgo vrsto let
na cesti sem prebival sam...

Ko enkrat le imel bi srečo,
da bi pod lastno streho spal,
ko bo prišel večer življenja,
bi rad zato življenje dal.

Primerjaj prvo kitico Gregorčičevega Siromaka:

Kar Bog mi je življenje dal, (tvoj 4. verz 2. kitice!)
odkar sem se zavedel,
pod svojo streho nisem spal, (2. verz prav tam)
pri svojih nisem jedel.

Torej izviren tu nisi! Tudi druge zelo zelo diše po goriškega slavčka napevih. Novejših nisi bral? Vem sicer, da v tvojem kraju nimaš za to prilike...

UGANKARJEM

REŠILCI UGANK IZ NOVEMBRSEKE ŠTEVILKE

Vse so rešili: Baša Lenčka, Gros Ančka, Jeraša Janez, Jeglič Stanko, Kalan Luka, Zajec Lojze, Mihelič Marko.

Mihelič Franc (141), Trebše Alojzij (103), Lukovšek Ivanka (173), Kocmur Pavla (173), Klobovs Anton (173), Ka-

lan Minka (150), Demšar Viktor (173), Dijaški zavod Kranj (129), Blaj Franc (129), Modrinjak France (187), Lipoglavšek Slava (105), Rakovec Josip (103), Pavlin France (141), Bulovec Ivo (141), Debevec Krista (156), Kastelic Vinko (167), Feme Boris (167), Ržišnik Franc (167), Bratulič Viktor (167), Cirilsko društvo Ljubljana (156), Kapš Stanko (156), Šušteršič Franc (166), Lovšin Vinko (161), Duhovnik Alojzij (167), Polda Tone (167), Kozjek Franc (167), Kunstelj France (167).

Regali Ivanka (72), Aleš France (96), Videnšek Ana (46), Nartnik Marija (53).

Izžrebani so:

Za prvo nagrado: Jeglič Stanko, profesor, Šentvid nad Ljubljano.

Za drugo nagrado: Kocmur Pavla, Kranj, Stara cesta; Lukovšek Ivanka, Javorje, Poljane nad Škofjo Loko.

Za tretjo nagrado: Demšar Viktor, cestni nadzornik, Vrhnika, Tržaška cesta 9; Mihelič Marko, kaplan, Velike Lašče; Aleš Franc, Ljubljana, Sv. Petra nasip 51.

Nagrado zastavljalec dobi: Tek, Ljubljana.

POMENKI

Pirnat, Ljubljana. Druge pošiljke sem bil bolj vesel, da si se tudi pri prvi nisem kisló držal. Pa tudi v prihodnje me nikar ne pozabi!

Bič, Ljubljana. Dve bom sprejel, dveh pa zastran zapletenosti, ki ji zlepa ne bi bil kak reševalec kos, ne morem priobčiti. Enačbo bom mogoče malo razbremenil. Tvoje nasvete bom skrbno premislil.

Mihelič M., Sodevci. Tvoje misli o »neugankarskih« ugankah ne razumem dobro. Če je kaj važnega, mi jo, prosim, kdaj поблиže razloži. Nasvetov se bom najbrž oprijel.

V. L., Litija. Škoda, da je v uganki tako neznana tujka, da je najbrž ne bi nihče razumel. Drugič kaj bolj splošnega pošlji!

St. K., Ljubljana. Poslana uganka je kar preveč preprosta, da človek skoraj ne more imeti pravega spoštovanja do nje in do njenega očeta.

Belokranjica. Vse tvoje želje so že dalj časa tudi moje. Križ je le v tem, ker so včasih težko izvedljive. Pa upam, da bo v prihodnjem letu glede tega veliko bolje.

Tone, Ljubljana. Najprej se mi zdi potrebno zapisati, da je veliko lažje sestaviti težko, nerešljivo uganko, kot pa dobro, a vsaj povprečno izurjenemu reševalcu dostopno. Precej tvojih ugank je tako rekoč brez pravega ključa, kajti ključ, ki ga šele v rešitvi z velikim naporom razložiš, ni pravi ključ. Nekatere bom mogoče popravil in priobčil. Tvoje nasvete za drugo leto bom premislil.

France, Mošnje. Tvojega pisma in tvojih ugank sem bil zelo vesel. Edino, kar te moram prositi, je, da v prihodnje poskusiš uganko narisati tako, da ne bo zaradi svoje višine ali širine zavzela preveč prostora. »Plošča« bo najbrž zaradi prevelike nagnetenosti črt neuporabna. Te bom sicer že kako spravil v list, ker so dobre, drugič mi pa rajši odvzemi to delo. Če tvojih nasvetov za prihodnje leto ne bom vseh izpolnil, bo kriv gospod denarni in ne jaz. Lepo pozdravljen!

Vsem zastavljalcem sporočam, da je v tem polletju zmagala Tek, Ljubljana s povprečno 3,5 glasovi za vsako priobčeno uganko. Sledijo: France, Mošnje (2,8), Janko Moder, Dol (2,2), Pirnat, Ljubljana; Danica, Brusnice (2), France, Središče (1,66), S. O., Sele (1,33), Tratar Ivan, Javorje (1,25), J-ša, Rožna dolina; Stanko Kapš, Ljubljana; Prokijon, Ljubljana (1), Hostar, Ljubljana (0,66), Nartnik Marija, Rožni dol; Šfinks, Ljubljana (0,5). Ostali so ostali brez glasu.

Vsem se zahvaljujem za božična in novoletna voščila in vam v novem letu želim povsod božji blagoslov.

Darila trajne vrednosti za Miklavža in Božič za otroke in odrasle so lepe in poučne knjige založbe Družbe sv. Mohorja

V treh glavah — ena sama misel:
„Kako neki doseže soseda tako
belino pri svojem perilu?“ Tri besede
pojasnijo tajnost: Terpentinovo milo
Zlatorog. To izdatno milo daje gosto
belo peno, ki z malo truda priza-
nesljivo odpravi s perila vso tudi še
tako trdovratno nesnago in pretvori
perilo v sveže duhtečo belino.

— TERPENTINOVO MILO
Zlatorog

*Za Miklavža in Božič
darujte svojim otrokom
mladinske knjige
Družbe sv. Mohorja*

Zahtevajte seznam knjig!

NOVE KNJIGE

DR. SNOJ ANDREJ:

Križem po Palestini

broš. 24 din, vez. 36 din (za neude 32 ozir. 48 din)

JALEN JANEZ:

Cvetkova Cilka

broš. 42 din, vez. 51 din (za neude 36 ozir. 68 din)

SALTEN - LAVRIČ:

Bambek

broš. 21 din, vez. 30 din (za neude 28 ozir. 40 din)

CVELBAR JOŽE:

Izbrano delo

broš. 33 din, vez. 42 din (za neude 44 ozir. 56 din)

SEVER SONJA:

Čevljarček Palček in druge pravljice

broš. 39 din, vez. 48 din (za neude 52 ozir. 64 din)

ING. TURK JAKOB:

Pašništvo

broš. 15 din, vez. 24 din (za neude 20 ozir. 32 din)

BREZNIK ALBIN:

V plamenih vdečega pekla

broš. 9 din, vez. 15 din (za neude 12 ozir. 20 din)

Naročila izvršuje

Družba sv. Mohorja v Celju

Ljudska samopomoč * Maribor, Aleksandrova c. 47

registrovana
pomožna blagajna

• v lastni palači

sprejme vse zdrave osebe za pogrebno in doto - Na pogrebninah
in doti je izplačanih že nad 30 milijonov din - Zahtevajte brezplačno pristojne izjave

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE
CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do **5%**

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina
z vsem premoženjem in vso davčno močjo!

